

CATONIS DISTICHA DE MORIBUS.

Cum Scholiis DES. ERASMI. Roterod.

Adjecta sunt

Oratio Græca Sapientum, Interprete Erasmo Roterodamo.

Eadem per Aufonium, cum Erasmi doctissima Enarratione.

Mimi Publiani, Ex ejusdem Erasmi restitutione, cumque Scholiis ejusdem.

Socratis ad Demonicum Oratio Parænetica, longè ad juventutis mores ritè formandos utilissima.

Ad Optimorum exemplarium fidem recensita, & mendis quam plurimis repurgata.

L O N D I N I:

typis S. Gilbert, Impensis Societatis Stationariorum, MDCCXVII.

Antiq. f. E. 1717

LIBRARY

OF THE

AMERICAN

ANTHROPOLOGICAL

INSTITUTE

WASHINGTON

52
C
fin
en
Pri
fic
mu
rer
bor
am
sit
I
fari
mu
yet
te r

Libellus elegantissimus qui inscribitur
C A T O, de Præceptis vitæ communis ;

Erasmo Roterdamo Castigatore & interprete.

Præfatio, cum brevissimis Præceptis.

CUM animadverterem quàm plurimos homi-
 nes graviter errare in via Morum, succur-
 rendum & consulendum eorum opinioni fore
 existimavi, ut maximè & gloriôsè viverent, &
 honorem contingerent. Nunc te, fili charis-
 sime, docebo quo pacto mores animi tui componas.

Igitur præcepta mea ità legas, ut intelligas : Legere
 enim, & non intelligere, negligere est.

Itaque Deo supplica ; Parentes ama.

Prima pietas est in Deum ; Proxima in Parentes.

Cognatos cole.

Tertia in reliquos cognatos. Supplicamus Deo sacri-
 ficiis. Amamus Parentes, dum observamus & obsequi-
 mur. Colimus Cognatos officiis & consuetudine vitæ.

Magistrum metus.

Olim dabatur Ingenuis pueris Pædagogus, quem ve-
 rerentur ; nunc Magistrum vocant. Et animadverte ver-
 borum proprietatem : Deo supplicandum est, Parentes
 amandi ; Cognati colendi, Magister metuendus.

Datum serva.

Quod tuæ creditum est fidei, id serva veluti depo-
 situm.

Foro te para.

Id est, His Artibus te exerceas, ut possis in foro ver-
 sari ; hoc est, in causis agendis. Nam hic olim erat pri-
 mus gradus ad honores summos. Legi in quibusdam
 vetustissimis codicibus [*Foro pare*] id est, Accommoda
 te rebus præsentibus ; quemadmodum dicimus [*uti fo-*

ro]. Cum hoc interpretamento consentit Græcus *Plaudes*; neque dubium est quin hæc sit germana lectio.

Cum bonis ambula.

Cum optimis habeto consuetudinem; nam primum, talem te iudicabunt, cum quibus conspexerint te consuetudinem agere: deinde bonorum convictu redderis melior.

Ad consilium ne accesseris, antequam voceris.

Nè ingeras teipsum alienis negotiis, sed accersitus accedas.

Mundus esto.

Id est, neque sordidus, neque luxuriosus, sed eleganti munditie.

Saluta libenter.

Conciliat enim comitas & affabilitas multorum benevolentiam, & alit partam.

Majori cede.

Id est; Noli certare cum potentioribus.

Minori parce.

Id est Noli favere in eos qui sunt te inferiores, sed illis concede nonnihil.

Rem tuam custodi.

Nè profundas temerè facultates tuas, nè vel turpiter egeas, vel turpius rem pares.

Verecundiam serva.

Id est, serva te incontaminatum ac purum ab inquinamenti libidinum: Castum enim, verecundum dicimus. Est autem ætatis flos his periculis obnoxius.

Diligentiam adhibe.

Cura in omni re plurimum valet: negligentia semper comitem habet infelicitatem.

Libros lege.

Nam ex his citò discitur, quod longo vitæ usu vix assequi queas.

Quod legeris memento.

Nam quidam onerant se lectione, alia super alia inge-
rentes, neque quidquam insculpunt memoriæ.

Familiam cura.

Domestica negotia tibi curanda sunt, non aliena.

Blandus esto.

Id est, comis in congressu.

Iraſci

Irasci abs re noli.

Ne sis morosus. Nam omnino non commoveri, stiptis est potiùs quàm hominis.

Neminem irriseris.

Est argumentum arrogantis stultitiæ. Vel.

Miserum nè irriseris.

Sic enim quidam codices habent: hoc est, Animi vitia rideri merentur: calamitas misericordiam meretur potiùs quàm risum.

Mutuum dato. Cui des videto.

Est quidem aliquando danda pecunia mutuò, sed non quibuscumque, sed reddituris bonâ fide, sed dignis officio, denique iis quibus non graveris & dono dare.

Judicio adesto,

Adsunt advocati: & id olim erat officium præcipuum in amicos, Adesse judiciis.

Convivare raro.

Sæpius vocare ad convivium exhaurit substantiam, sæpius ire ad convivium sordidum est: at rariùs utrumque facere, humanitatis est.

Quod satis est dormi.

Hoc est, non ad voluptatem, sed ad necessitatem naturæ.

Iusjurandum serva.

Non est temerè jurandum: quod autem jurâris præstandum est, nisi scelus sit quod jurâris.

Vino tempera.

Esto moderatus in vino; vel abstine à vino: nam adolescenti dare vinum, est oleum igni addere.

Pugna pro patria.

Pugnandum est non pro quavis re, sed pro defensione patriæ. Nam, Carum more, mercede pugnare turpissimum est, & plus quàm gladiatorium.

Nihil temerè credideris.

Id est, Nè facilis, sis ad credenda quævis, quæ dicuntur.

Tu te Consule.

A teipso pete consilium qui te tuæque optimè nôsti.

Tutò Consule.

Id est, cave à consiliis periculosis, vel, Tuta consilia sequare. Nam duplex est lectio.

Meretricam fuge. Literas disce.

Ætas enim prima studio literarum optimè coerce-
tur à scortis.

Nihil mentiri debes.

Turpe in puero ingenuo omne mendacium.

Bonis Benefacito.

Beneficia non sunt ferenda nisi in bonos : alioqui
pereunt.

Maledicus ne esto.

Id est, A conviciis tempera, neque carpas vitam
alicujus.

Existimationem retine.

Bonam famam tuere, nè perdas. Perit enim facilè,
at non facilè sarcietur.

Æquum judica.

Id est, non ad lucrum, aut ad gratiam ; sed ad re-
gulam æquitatis.

Parentes patientiâ vince.

Ferendi sunt parentes, etiam iniquiores.

Beneficiti accepti memor esto.

Nam dati pulchrum est oblivisci : accepti vero
meminisse decet.

Ad prætorium stato.

Multa enim discuntur in agendis causis.

Consultus esto.

Id est, Calleas scientiam & morem juris, ut possis
amicis opitulari,

Uttere virtute.

Non viribus, neque dolo.

Iracundiam tempera.

Ante monuit non esse irascendum sine causa : Nunc
admonet justam iram moderandam esse.

Trocho lude. Aleas fuge.

Trochus convenit pueris. Alea infamis erat & apud
Gentiles ; nunc principum Christianorum lusus est ;

uno

De Morib. Lib. I.

5

imo quorundam etiam sacerdotum deliciæ.

Nihil ex arbitrio virium feceris.

Tyrannicum enim est respicere quantum possis, non quantum liceat.

Minorem te non contempseris.

Ne fastidiâs inferiorem te ; quod est elati, non cordati.

Aliena concupiscere noli.

Esto contentus tuis.

Conjugem ama.

Ut omnium fortunarum sociam.

Liberos erudi.

Filios castiga & instrue.

Patere legem quam ipse tuleris.

Quam conditionem præscribis aliis, eâdem utere ipse in alios

Pauca in convivio loquere.

Ut sit aliis loquendi locus.

Illud stude quod justum est.

Quod turpe factu est, id nè affectes.

Amorem libenter ferto.

Odium omnibus modis fugiendum est : Amor amplectendus. Etiam si quis parùm dignus est qui redametur, tamen amari te patere.

DISTICHORUM DE MORIBUS
LIB. I. PRÆFATIO.

Dei cultus præcipuus.

Si Deus est animus, nobis ut carmina dicunt.
Hic tibi præcipue sit purâ mente colendus.

Vulgus æstimabat Deum placari victimis pecudum rebûsque corporeis: verùm cum Deus ipse sit animus, hoc est, mens, non corpus, & consentaneum est simile gaudere simili; nimirum potissimùm colendus est puritate mentis. Quin & hodie vulgus Christianorum corporeis quibusdam Ceremoniis colit Deum, cùm gratissimus cultus sit animi pietas. Tales enim adoratores querit pater qui in spiritu adorent, cùm ipse sit spiritus. Nulla gravior pietas Divis, quam si vitam illorum imi-

teris; hoc est, tolerantiam, mansuetudinem, castimoniam: atq; hæc animi sunt. (*Animus est Deus*) fac quantum potes à corpore re abducas, & ad illum quantum potes accedas, & gratissimum immolâris sacrificium. (*Purâ mente*) Nam vulgus, lotis manibus ac pedibus, ad sacrum accedebat. Tu mentem purga: hujusordes Deum offendunt, qui videt ea quæ sunt in animo non in corpore. (*Si deus*) Si hic non dubitantis est, sed ratiocinantis. (*Ut carmine*) Nam *Virg.* in sexto *Æneid.* Deum spiritum & mentem vocat. (*Præcipue*) Ut intelligas non damnari cultum corporalem, sed hunc tamen, nempe animi, esse Deo gratissimum.

Somnolentia vitanda. II.

Plus vigila semper, nè somno deditus esto:

Nam diuturna quies vitæ alimenta ministrat.

Sensus est, cum vita vigilia sit, (juxta *Plinium*) cavendum est, nè maximam vitæ partem somno perdamus; præsertim cum è somnolentia vitia multa nascantur & corporis & animi.

Cohibenda Lingua. III.

Virtutem primam esse puta, compescere linguam:

Proximus ille Deo, qui scit ratione tacere.

Primam) id est, Summa maximaq; virtus est, moderari linguam nè quid temerè loquaris. Deus enim, qui sapientissimus est, rarò loquitur, & non nisi necessaria, cum nihil non videat, nihil non intelligat. Itaq; proximus est Deo, qui sapienter & animi judicio novit tacere.

Sibi ipsi conveniendum est. IV.

Sperne repugnando tibi tu contrarius esse:

Conveniet nulli qui secum dissidet ipse.

Qui secum ipse pugnat, nec sibi constat, huic cum aliis convenire non potest. Hoc est, qui moribus est inæqualibus, nec ullo certò vitæ instituto, is non est aptus ad aliorum consuetudinem.

Nemo temerè culpandus. V.

Si vitam inspicias hominum, si denique mores,

Cum culpas alios, nemo sine crimine vivit.

Mortales aliorum norant vitia, sua non vident: cum

nihilus

nullus vitiis careat, si quis propriam vitam & mores propius exequatur.

Utilitas Divitiis anteponenda. VI.

Quæ nocitura tenes, quamvis sint chara, relinque :

Utilitas opibus præponi tempore debet.

Aliquoties expedit in loco res charissimas abjicere, si periculum adferant : veluti gemmas & aurum, quod vita sit in tuto ; aut voluptates, quod valetudini consulamus. Non enim voluptates spectari debent, sed utilitas.

Mores pro tempore mutandi. VII.

Constans & lenis, ut res expostulat, esto :

Temporibus mores sapiens sine crimine mutat.

Pro tempore licet alios atque alios mores sumere ; ut modò gravis sis, modo lenis: hoc est placidus ac remissus, pro re pro locoq;. Vide num legendum sit *lenis* pro *lenis*, quod magis respondeat ad *Constans*, ut sit sensus: Aliquando persistendum in sententia, aliquando mutandum consilium pro tempore. Porro versus constabit, si legas *Constans & lenis ut res cunq; expostulat, esto*. Neque dubitem affirmare hanc germanam esse lectionem.

Uxori non semper assentiendum. VIII.

Nil temerè uxori de servis crede querenti :

Sape etenim mulier, quem conjux diligit, odit.

Illud uxoribus fermè peculiare est, ut maritos instigent in servos ; unde monet, nè temerè fidem habeant hujusmodi querelis.

Instandum correctioni amici. IX.

Cumque mones aliquem, nec se velit ipse moneri ;

Si tibi sit charus, noli desistere captis.

Non satis est, leviter admonere peccantem amicum; urgendus est, insistendum est, ut vel improbitate vincas, si quid erit quod ad famam illius aut salutem pertineat.

Stulti verbis non vincuntur. X.

Contra verbosos noli contendere verbis :

Sermo datur cunctis, animi sapientia paucis.

Si cum cordatis agas, non est opus multis verbis. Si cum stulto, frustra contendis, propterea quod stulticia verbosissima sit.

Amicus

Amicus sibi quisque. XI.

Dilige sic alios, ut sis tibi charus amicus :

Sic bonus esto bonis, ne te mala damna sequantur.

Sic amicis utere, ut ipse tibi sis proximus ; sic aliis benefac, tibi ipsi ne noceas. In priori versu, est venusta redditio similibum, in *Dilige & Amicus* ; in secundo, contrariorum, in *Bonus & Mala*.

Rumores spargere vetitum. XII.

Rumores fuge, nè incipias novus auctor haberi :

Nam nulli tacuisse nocet, nocet esse locutum.

Nè quid in vulgus sparseris, propterea quod rumor sæpenumerò in ejus caput recidit à quò profectus est. Si rumor nihil habet periculi, tamen nihil nocet siluisse ; si quid habet, nocet locutum esse.

Fides aliena non promittenda. XIII.

Rem tibi promissam certò promittere noli :

Rara fides ideo est, quia multi multa loquuntur.

Noli certè promittere quidquam alieni promissi fiducia. Quod in te situm est, id præstare potes : alienam fidem præstare non potes. Et vulgus hominum, ad pollicendum facillimum, in præstando sæpe fallit.

Judex quisque sui. XIV.

Cum te quis laudet, judex tuus esse memento :

Plus aliis de te, quam tu tibi, credere noli.

Ne te ipsum æstimaveris aliorum laudatione, sed tuâ ipsius conscientia. Te ipsum interroga qualis sis : & si animus tibi responderit te longè alium esse quàm hic aut ille te facit, magis credere debes tibi ipsi, cui ipse notior es, quàm aliis.

Beneficiorum ratio. XV.

Officium alterius multis narrare memento :

Atque aliis cum tu benefeceris, ipse sileto.

Beneficii accepti meminisse oportet, oblivisci dati. Qui dat beneficium, ejus est dissimulare se dedisse ; ne commemorando videatur exprobrare : ejus qui accipit, est passim prædicare, ne videatur ingratus & immemor.

Senio bene gesta referenda. XVI.

Multorum dum facta senex & dicta recenset,

Fac tibi succurrant juvenis quæ feceris ipse,

Senes, qui multa viderunt & audierunt, multorum dicta factaque solent referre. Sed curandum est, ut ita nos geramus in juventute, ut in senectute succurrat nobis, non solum quid alii rectè dixerint ac fecerint, verùm etiam nos ipsi.

Suspicionis labe fugienda. XVII.

Nè cures, si quis tacito sermone loquatur;

Conscijs ipse sibi de se putat omnia dici.

Cùm videris quosdam inter se secretò colloqui, non statim suspiceris eos malè de te loqui; nam id signum est hominis malè sibi conscii.

In prosperis de adversis cogitandum. XVIII.

Cùm fueris felix, quæ sunt adversa caveto:

Non simili cursu respondent ultima primis.

In rebus secundis, nè quid accadat adversi cavendum est: solet enim secunda fortuna sæpius verti in adversam. & lætis initiis addere tristem exitum. Ergo cùm secundæ res sunt maximè, tum maximè meditandum quo pacto adversam fortunam feras; nè, si inexpectata venerit, & improvisum te oppresserit calamitas, succumbas,

Mors alterius non speranda. XIX.

Cùm dubia & fragilis sit nobis vita tributa,

In morte alterius spem tu tibi ponere noli.

Legendum est hoc hæredipetis, & qui testamentis inhiant. Fit enim sæpenumero, ut qui mortem alterius expectat, prior ipse moriatur, etiamsi junior aut robustior fuerit. Nam ipsa hominis vita fragilis & incerta res est, & quovis casu abrumpitur.

Animus in dono æstimandus. XX.

Exiguam munus cùm dat tibi pauper amicus,

Accipito placidè, plenè & laudare memento.

Munera sunt æstimanda non suo pretio, sed animo donantis. Itaque legimus summos principes aquam manu cavâ haustam, & pomum oblatum, summa cum alacritate

tate perinde, ut maximum munus, accepisse. (*Accipite placide*) Alacri vultu, ut ostendas, tibi gratum esse. (*Et plenè*) id est, non malignè, sed candidè, ut præ te feras pro exiguo munere te multum debere.

Paupertatis tolerantia. XXI.

Infantem nudum cum te natura creârit :

Paupertatis onus patienter ferre memento.

Cum natura nudos produxerit, satis intelligere possumus divitias alienas esse, neq; secundum hominis naturam. Si membrum perdas, est fortasse quod doleas, aliquid tui decessit : si opes auferantur, aut non contingant, noli valde cruciari : siquidem in his quæ verè sunt hominis, nihilo plus habent reges quàm pauper. Vis scire quid verè tuum sit ? Cogita quid habueris cum nascereris.

Mors non formidanda. XXII.

Ne timeas illam quæ vitæ est ultima finis :

Qui mortem metuit, quod vivit perdit id ipsum.

Qui mortem timet non solum non effugit mortem, sed insuper hoc ipsum vitæ quod datur perdit : nam anxie vivere non est vivere.

Amicorum ingratitudo fugienda. XXIII.

Si tibi pro meritis nemo respondet amicus,

Incusare Deum noli, sed te ipse coerce.

Nihil est acerbius quam amicus ingratus, quod tamen si acciderit, non est imputandum Deo, tanquam illius acciderit culpâ, quin potiùs te ipsum coerce, ne denuo benefacias ingratiss : quidam enim, si bene facientibus fortuna non respondeat, Superos incusant, dicentes eos non habere rationem rectè factorum ; cum ejus acciderit culpâ, qui sine delectu contulit beneficium.

Frugalitas. XXIV.

Nè tibi quid desit, quæstis utere parcè :

Utque quod est serves, semper tibi deesse putato.

Uttere parcè] id est, modicè non profusè, [*quæstis*] id est, partis. Et ut serves quod habes, semper imaginare tibi deesse, ut semper aliquid addas. Sera autem (ut inquit *Hesiodus*) in fando parcimonia est.

Pro-

Promissio iterata molesta. XXV.

Quod præstare potes ne bis promiseris ulli :

Ne sis ventosus, dum vis urbanus haberi.

Quod non possis efficere, nè semel quidem est promittendum; nè temerè facias: porrò, quod præstare possis, id iterum atq; iterum promittere jactantiæ est, non humanitatis. Molesta est verbosa promissio, molestior exprobratio. Ars arte deludenda. XXVI.

Qui simulat verbis, nec corde est fidus amicus :

Tu quoque fac similes ; sic ars deluditur arte.

Erga eum, qui fucò utitur, tu item contra utere fucò, & juxta proverbium, *Cretiza contra Cretensem*. Satiùs est nonnunquam retinere simulatum amicum quàm redde-
re apertum inimicum : id enim fiet, si ostenderis te sentire fucum.

Blandiloquentia suspecta. XXVII.

Noli homines blandos nimium sermone probare :

Fistula dulcè canit ; volucrem dum decipit auceps.

Semper suspecta sit tibi blandiloquentia, nec æstimes homines ex bene dictis sed ex bene factis. Infidiatur tibi, quisquis admodum blandus est. Memento sic capi & illiciti aves, videlicet imitatione vocis. Et assentatione maxima pars hominum capitur, cum adulator sese ad omnes effectus attemperat.

Liberi Artibus instruendi. XXVIII.

Si tibi sint rati, nec opes ; tunc artibus illos

Instrue, quò possint inopem defendere vitam.

Artem, ut habet proverbium, non solum quævis terra, sed quævis etiam alit fortuna; unde certissimum viaticum est Ars, quæ quocumq; terrarum venias, defendet ab egestate. At nunc vulgus liberos suos divitum aut Principis ministeriis dedicat, ubi duo simul maxima discunt mala, Luxuriam & otium. Porrò quod hic præcipit pauperibus esse faciendum, id ego iuaserim divitibus quoq; ut liberos suos jubeant artem aliquam discere, unde geminum commodum consequantur: Primum, prima illa ætas, artificio occupata, longè paucioribus inficitur vitiis; deinde, si fortuna abstrulerit opes, non

non erit cur, vel mendicent, vel ad fordidas aut fœda artes adigantur, putà turpe ministerium, aut militiam.

Res quomodo æstimandæ. XXIX.

Quod vile est, charum; quod charum est, vile putato:

Sic tibi nec parcur, nec avarus habebis ulli.

Quod vulgus magni faciat, tu contemne; quod vulgus negligit, tu magni facito: ita fiet, ut nec tibi sis parvus (audebis enim uti quæ non magni facis;) neq; cuiquam videaris avarus, cum non expetes avidè, neq; servabis attentè, quæ cupiunt illi. Vulgus plurimi facit divitias minimi facit probitatem & eruditionem. Tu inverte existimationem. Res autem cuiq; tales sunt, qualis est de his opinio. Vulgus lautam putat rem pavonem, aut rhombum: tu contra vilem rem putato; & puta rem esse lautissimam ovum gallinæ recens, lactucam, pullum gallinaceum. Ita nec tibi, videberis sordidus, cum habeas lauta tuo iudicio; nec aliorum expetes lautitias, quæ tibi viles sunt.

Culpara non facienda. XXX.

Quæ culpæ soles, ea tu nè feceris ipse:

Turpe est doctori, cum culpa redarguit ipsum.

Turpe est committere te, quod doces alios non esse committendum. vita turpis abrogat authoritatem doctis.

Concedenda petenda. XXXI.

Quod iustum est petito, vel quod videatur honestum:

Nam stultum est petere id quod possit jure negari.

Quod inhonestum est, à nemine petendum est: nullus enim debet cuiquam in re turpi morem gerere. Aut sic, Quod iniustum est (id est, quod non debetur) jure negari potest. Ergò non à quovis petas, sed ab eo cuius officium est præstare quod petis; nec quidvis, sed quod cum honestate conjunctum est. Nam id petitur aliquando, & ab his qui non debent.

Nora ignotis non commutanda. XXXII.

Ignotum tibi volito præponere notis:

Cognita iudicio constant, incognita casu.

Ne facilè commutes nota cum ignotis, putà amicum, rem, vel vitæ genus; notis enim commodius uteris, de quibus

quibus judicare potes : quæ, si bona sunt, rectius uteris ;
 mala, facilius tolerabis : quandoquidem juxta *Plautum* ;
 Nota mala, mala non sunt : Ignota vero cujusmodi fu-
 tura sint, incertum est. Fit autem sæpenumerò, ut quæ
 in experiendo putaris prima, in experiendo repudies.

Dies quisque supremus putandus. XXXIII.

Cum dubia incertis versetur vita periculis,

Pro lucro tibi pone diem, quicumque laboras.

Planudes Græcus legit in certis, ut sint duæ dictiones.
 Cum igitur vita, per se incerta, versetur in periculis
 incertis unumquemque vitæ diem in lucro deputa : u-
 nusquisque enim dies poterat esse ultimus, & incertum
 erat an tibi contingeret. Ergo in tot vitæ periculis qui-
 cunque dies non eripitur, is in lucro est deputandus.
Quicumque laboras) id est, quicumq; sollicitus es & an-
 geris hujus vitæ malis. Tamen si (ut dixi) non ignoro
Planudem secus exposuisse : sed non est sententia illum
 per omnia sequi. Nam mihi magis probatur, ut lega-
 nus *incertis* unicâ dictione, ad hunc modum (*cum vita*
dubia versetur) id est, jactetur (*incertis periculis*) id est,
 casibus. Nam pericula hoc minùs à nobis vitari pos-
 sunt, quòd incerta sunt. Vitasti naufragium, non vi-
 tasti ruinam ; vitasti bellum, incidis in latrones ; vi-
 tasti pestem, morderis à vipera. Mille periculis obnoxia
 est hominis vita, atque his quidem incertis, & ob id
 inevitabilibus.

Obsecundandum amicis. XXXIV.

Vincere cum possis, interdum cede sodali :

Obsequio quoniam dulces retinentur amici.

Nil hoc disticho elegantius fingi potuit. Obsecun-
 dandum aliquoties amicis, & de tuo jure conceden-
 dum, siquidem ea facilitas ac morigeratio retinet a-
 micos in amicitia. Contrà, quidam, dum obstinatè
 laxantur de lana caprina, malunt amicitiam rescindere,
 quàm ulla in re obsequi animo amici.

Amicitiae mutua officia. XXXV.

Ne dubites, cum magna petas, impendere parva :

His etiam rebus conjungit Gratia charo.

Amicitia

Amicitia constat officiis mutuis. & juxta proverbium,
Manus manum fricat. Gratiam hic vocat Deam bene-
volentia. Amicitia rixas odit. XXXVI.

Litem inferre cave, cum quo tibi gratia juncta est :

Ira odium generat, concordia nutrit amorem.

Cavendum est nè per iracundiam lis incidat cum ami-
co, propterea quòd ex ;urgio resident in amicis vesti-
gia quædam, quæ benevolentiam vertunt aliquoties in
odium, & non optimè coire solet semel rescissa con-
cordia. Ergo morositas omnis & asperitas debet abesse
amicitiâ. Castigatio sine ira. XXXVII.

Servorum ob culpam cum te dolor urget. in iram,

Ipse tibi moderare, tuis ut parcere possis.

Nè punias servum aut discipulum quamdiu senseris
te irâ commotum, (pessimus enim autor rerum geren-
darum ira ;) sed prius temperes animo tuo, ut sedatâ
iracundiâ, vel ignoscas, vel mitiùs punias. Irâ Philo-
sophus quidam, *Punirem te, inquit servo, ni iratus essem.*
Et Plato sublato in servum baculo, rogatus quid ageret,
Ego, inquit, castigo hunc intemperantem, seipsum signifi-
cans irâ concitum.

Patientiâ vince. XXXVIII.

Quem superare potes, interdum vince ferendo :

Maxima enim morum semper Patientia virtus.

Maximi animi est, cum possis vincere, pati tamen ut
vincaris, & negligere adversarium. Hâc virtute inter
mortales non est alia præstantior.

Quæsitâ sunt conservanda. XXXIX.

Conserva potius quæ sunt jam parta labore :

Cum labor in damno est, crescit mortalis egestas.

Facilius ac tutius est servare quod tuo labore quæsi-
tum est, quàm sarcire quod profusione diminueris ac
detriveris : cum enim laboratur integrâ re, facilè de-
fenditur inopia ; verùm cum laboratur in damno sar-
ciendo, incescit & obruit nos egestas.

Consulendum tibi imprimis. XL.

Dapsilis interdum notis, charis & amicis,

Cum fueris felix, semper tibi proximus esto.

Cum

Cum felix, hoc est, lautâ fortunâ fueris (interdum dapilis) id est, liberalis, (notis, charis, & amicis) notis, ut vicinis; charis, quos diligis; amicis, ut cognatis: (semper tibi proximus esto) interdum in illos sis beneficus, in te semper; & itâ amicis sis amicus, ut tibi ipsi sis amicissimus.

DISTICHORUM DE MORIBUS LIB. II. PRÆFATIO.

Telluris si fortè velis cognoscere cultus,
Virgilium legito. Quod si magè nôsse labores
Herbarum vires, Macer has tibi carmine dicet.
Si Romana cupis, vel Punica noscere bella,
Lucanum queras, qui Martis prœlia dicet.
Si quis amare velis, vel discere amare legendo,
Nalonem petito. Sin autem cura tibi hæc est,
Ut sapiens vivas, audi quæ discere possis,
Per quæ semotum vitiis traducitur ævum:
Ergo ades, & quæ sit sapientia disce legendo.

Hoc est, Ex aliis poetis alia licebit cognoscere. Virgilius in libris Georg. docet Agriculturam. Macer tradit vires Herbarum: quanquam alius quisquam fuit hic Macer quàm is quem habemus vulgò, ni fallor. Lucanus narrat Romanorum civilia bella: ubi legendum arbitrator civica pro Punica; nihil enim de Punicis bellis scripsisse legitur Lucanus. Ovidius tradit Artem amandi, & in Elegiis docet Amores. Quod si cupis artem & rationem rectè beatèque vivendi cognoscere, hunc librum legito; is te docebit non vulgares artes & nugas, sed quo pacto vitam exigas vitiis semotam, id est, liberam & immunem a vitiis.

De omnibus benè merendum. I.

Si potes, ignotis etiam prodesse memento:

Utilius regno est, meritis acquirere amicos.

Non solum in amicos oportet esse beneficum, verum ignoti quoq; conciliandi sunt ac devinciendi beneficentia, si modo possis prodesse: utilius enim est quampluri-

rimos amicos parare *meritis*, id est, benefactis, quàm parare regnum. Regnum enim eripi potest, amici succurrunt ejecto; & firmiores sunt quos beneficio adjunxeris quàm quos potestate premas.

Arcana non scrutanda. II.

Mitte arcana Dei, cælumque inquirere quid sit:

Cum sis mortalis, quæ sunt mortalia cura.

Juxta Socr. sententiam. *Quæ supra nos, nihil ad nos.* Admonet, ut omisso studio naturalis philosophiæ, ea curemus quæ ad vitam humanam pertinent, hoc est ad mores componendos, & animum malis purgandum Affectibus.

Mortis timor gaudia pellit. III.

Lingue metum lethi, nam stultum est tempore in omni:

Dum mortem metuas, amittis gaudia vitæ.

Eandem sententiam legis in priore libro. Pro *amittis* arbitror legendum *amittere*. Qui mortis metu semper anxius vivit, stultè facit: primum enim, non vitat id quod timeret; deinde, si quid habet hæc vita jucunditatis, cum suo vitio perdit.

Iracundia cavenda. IV.

Iratus de re incertâ contendere noli:

Impedit Ira animum, nè possit cernere verum.

Pyrrhus admonere solitus est Tyrones, nè irascerentur; at multò magis cavere oportet iracundiam eos qui disputant; melius enim judicat qui vacat irâ. Contra, ira obstat animi judicio.

Expendendum ubi opus est. V.

Fac sumptum properè, cum res desiderat ipsa:

Dandum etenim est aliquid, cum tempus postulat, aut res.

Equidem opinor promptè legendum pro *properè*. Sumptum, cum necessario faciendus est, libenter & promptè facito, ne videaris gravatim facere; nam aliquid omnino insumendum est, non passim, sed quoties tempus aut causa postulat: hoc est, in nuptiis, in festis, item in amicis.

Fortuna modica tutior. VI.

Quod nimium est fugito, parvo gaudere memento:

Tuta magè est puppis modico qua flumine fertur.

Humilis fortuna tutior est quàm excelsa, ut navis tutior quæ in parvo est flumine, quàm quæ in pelagi fluctibus natat,

Occulta

Occulta vitia reticenda. VII.

Quod pudeat, socios prudens celare memento :

Ne plures culpent id, quod tibi displicet uni.

Nè indicaveris amicis, aut nè committas testibus aliis, cujus te facti pudeat ; ne plures reprehendant, si scierint, id quod uni tibi displicet, si solus tibi conscius fueris : hoc est, Si quid pecces, pecces sine arbitris.

Occulta tandem revelantur. VIII.

Nolo putes, prave homines peccata lucrari :

Temporibus peccata latent, sed tempore parent.

Nè putes nocentes lucrari, hoc est, impune auferre sua peccata : latent quidem, sed ad tempus ; postea parent, i. e. manifestantur : tempus enim & celat & aperit omnia Parent autem dictum est pro apparent.

Imbecillitas virtute compensatur. IX.

Corporis exigui noli contemnere vires :

Consilio pollet, cui vim naturam negavit.

Noli contemnere inimicum, licet sit pusillo corpore : nam sæpè quod corporis viribus detractum est, natura addidit ingenii viribus. Quamquam hæc sententia latius patet, nempe, hominem non esse æstimandum proceritate roboréque corporis, sed animo potius.

Cedendum potentiori ad tempus. X.

Cui scieris non esse parem te, tempore cede :

Victorem à victo superari sæpe videmus.

Si senseris tibi rem esse cum potentiore, cede ad tempus, & sine illum penes esse victoriam. Nam incidit sæpenumerò opportunitas, ut, mutatis rerum vicibus, vincat qui victus fuerat, & superior sit qui inferior. Convenit cum illo, *Vir fugiens & denuo pugnabit.* Quidam stultâ pertinaciâ statim aut vincere volunt, aut pessundari.

Rixandum cum familiaribus non esse. XI.

Adversus notum noli contendere verbis :

Lis minimis verbis interdum maxima crescit.

Ut antè legisti, contra verbosos non esse contendendum verbis, ita cum familiaribus rixandum non est ; quod summa discordia soleat nasci ex verbis levissimis.

Fortuna non quærenda forte. XII.

Quid Deus intendat, noli perquirere forte :

Quid statuat de te, sine te deliberat ipse.

Sensus hic est, Nè sortilegiis ac malis artibus inquiras quid de te futurum sit, quandoquidem id Deus sciri nonvult; neque enim te in consilium adhibet, cum aliquid decernit de te : quòd si te vellet id scire, nimium accerferet te in consilium.

Luxus odium generat. XIII.

Invidiam nimio cultu vitare memento :

Qua si non lædit, tamen hanc sufferre molestum est.

Germanus sensus sic se habet, nè nimio splendore strepitùque vitæ conflaveris tibi hominum odium, qui tamen si non possunt te lædere, tamen molestum est vivere obnoxium odio multorum : ac per se jucundum est omnibus esse charum, etiamsi nihil utilitatis inde capias. Quanquam hic ablativus *nimio cultu*, non refertur ad verbum *vitare*, sed ad *invidiam*, subaudias *conflatam*, aut ex nimio cultu.

Animus non deponendus ob iniquum iudicium. XIV.

Esto animo forti, cum sis damnatus inique :

Nemo diu gaudet, qui iudice vincit iniquo.

Nè abjicias animum si adversarius vicit te præter jus; nec enim diu exultabit : sed quod perperam pronuntiavit iudex, id Deus rejudicabit.

Reconciliatis lis non refricanda. XV.

Litis præterita noli maledicta referre :

Post inimicitias iram meminisse, malorum est.

Post reditum in gratiam non oportet litis antea actæ convicia refricare, sed oblivisci superiorum injuriarum ; finitâ enim simultate, debet, & irarum esse finis ; secus autem facere, malorum est. Græci vocant *μνησινγνίσαν*, verbo videlicet infami, præteritorum malorum memoriam.

Teipsum neque lauda, neque culpa. XVI.

Nec te collaudes, nec te culpaveris ipse :

Hoc faciunt stulti, quos gloria vexat inanis.

Teipsum nec vituperes, nec laudes : utrumque enim videtur

detur affectantis inanem gloriam : nam & qui se vir-
tuperat, ob id facere videtur, ut refellatur ab aliis, &
diversa audiat.

Parcimonia. XVII.

Utere quasitis parcè, dum sumptus abundat :

Labitur exiguo, quod partum est tempore longo.

Sera in fundo parcimonia : dum adhuc multum super-
est, incipe parcius uti; citius enim effluunt parva quàm
colliguntur.

Supercilium nonnunquam deponendum. XVIII.

Inspiciens esto, cùm tempus postulat aut res :

Stultitiam simulare loco, prudentia summa est.

Aliquândo ponendum est supercilium & remittenda
severitas, ut in conviviis, in lusu deponenda persona
sapientis, sumenda persona stulti, præsertim inter stul-
tos; at ità ut stultum agas, non ut stultus fias : summa
enim prudentia est servire tempori. *Loco, id est, cùm*
est opportunum : ita Terent. In loco vero laudo.

Neque prodigus, neque avarus. XIX.

Luxuriam fugito, simul & vitare memento

Crimen avaritiæ; nam sunt contraria fama.

Pugnant inter se luxus & avaritia : nam alterum est
profusi, alterum sordidi : utrumq; vitium juxtà fugi-
endum est, utpote quod scdam pariat famam : siqui-
dem qui nimium parci sunt, audiunt *κωλυοποίσαι*, id
est, *cumini sectores*, & *τὴν ἀμέλειαν*, id est, *scus divide*,
similiaq; qui luxu sua profundunt, *Nepotes & Luroo-*
nes appellantur.

Loquaci parum credendum. XX.

Noli tu quædam referenti credere semper :

Exigua iis tribuenda fides, qui multa loquuntur.

Non statim fides habenda iis qui semper aliquid novi
rumoris adferunt, deque aliorum factis renunciant ali-
quid : parum enim credendum iis qui multa loquun-
tur; propterea quod huic vitio vanitas solet esse ad-
mixta.

Ebrius vinum non accuset. XXI.

Quæ potu peccas, Ignoscere tu tibi noli :

Nam nullum crimen vini est, sed culpa bibentis.

Vulgus ita solet excusare sua peccata, Vinum in causa

fuit. Benè potus hoc dixi. Verùm tibi ipsi imputa, non vino; quod tuo vitio noxium fuit, non suo.

Amicis consilia credenda. XXII.

Consilium arcanum tacito committe sodali;

Corporis auxilium medico committe fideli.

In rebus arcanis & tacendis cave ne quemvis consulas, sed eum duntaxat cujus fidem in tacendo perspectam habeas, nè non solum non opituletur, sed lædat etiam & infamet. Neque enim corporis vitia cuivis aperias, sed Medico notæ fidei, qui celet & succurrat.

Successus malorum nè te offendat. XXIII.

Noli successus indignos [tu] ferre moleste;

Indulget fortuna malis ut ledere possit.

In hoc versu multi laborant: Quidam [s] elidunt in successus; verùm si tu tolles tu, dictionem planè hîc supervacuam, nihil supererit scrupuli, Nec te cruciet prosperitas quæ nonnunquam contingit indignis. Non enim illis favet fortuna, sed insidiatur, & illicit ut postea gravius lædat.

Futuros casus prævidendos. XXIV.

Prospice, qui veniunt, hos casus esse ferendos:

Nam levius lædit quicquid prævideris antè.

Quicquid accidere potest homini, id antequam accadat tecum meditare, ut ne subitum sit si acciderit. Minus enim cruciant mala quæ non accidunt inopinanti.

Animus in adversis spe fovendus. XXV.

Rebus in adversis animum submittere noli:

Spem retine; spes una hominem nec morte relinquit.

Cùm fortuna sævit, sustine te ipsum animi fortitudine, ac serva rebus secundis, nec abjicias spem, quæ sola nec morientem relinquit. Quamdiu enim anima est, spes est. Et in Pyxide Pandora sola spes in labro hæsit. Item Ovid. Vivere spe vidit, qui moriturus erat.

Opportunitas, cum contingit, tenenda. XXVI.

Rem, tibi quam nosces aptam, dimittere noli;

Fronte capillatâ, post est Occasio calva.

Quoties fortuna offert commoditatem aliquam, quæ tibi sit apta, statim arripe: Nam occasio frontem habet capil-

capillatam, ut eâ parte teneri possit; verùm si semel se verterit, ab occipitio calva est, ut jam apprehendi nequeat. Hoc est, opportunitas cùm contingit teneri potest, non redit autem cum velis, si neglexeris. Hic admonendum illud quod Græci fingunt de Deo cæco de quo nos copiose in Proverbiis.

Futura ex præteritis colligenda. XXVII.

Quod sequitur, specta; quodq; imminet ante, videto.

Illum imitare Deum qui partem spectat utramque.

Ex præteritis futura collige; ex præteritis benè secus te gestis consilium cape, quo pacto futuris occurras: exemplo *Jani* Dei Romani, quem bifrontem fingeat antiquitas quòd oporteat prudentem virum *πρόσω & ὀπίσω*, id est, à fronte & à tergo (ut inquit *Homerus*) habere oculos: illud autem sequitur nos, quod præteriit, & à tergo est.

Vitæ ratio habenda. XXVIII.

Fortior ut valeas, interdum parcior esto:

Pauca voutati debentur, plura saluti.

Vitæ rationem moderare, magis ex salutis ac bonæ valetudinis ratione, quàm voluptatis: Non enim in morbo tantum oportet ab intemperantia cavere; verum etiam cùm rectè valemus parcius utendum est rebus omnibus, nempe somno, potu, cibo, Venere, lusu, ne in morbum incidamus. Etsi nonnihil dandum est voluptati, multò plus tamen saluti; quâ perditâ pereunt simul & voluptates omnes.

Multitudini cedendum. XXIX.

Judicium populi nunquam contemseris unus:

Ne nulli placeas, dum vis contemnere multos.

Nunquam optima placent multitudini; tamen sapiens est non pugnare solum adversus universos. Nam frustra sapit qui solus sapit, cùm omnibus desipere videatur. Valetudo curanda. XXX.

Sit tibi præcipuè, quod primum est, cura salutis:

Tempora ne culpes, cùm sis tibi causa doloris.

Ante omnia bonæ valetudinis rationem habere, si tuâ intemperantiâ in morbum incideris, postea pudore reji-

cias culpam in cœli insalubritatem aut soli, sicuti vulgus solet: nam plerique morbi nobis accidunt ex intemperantia vitæ.

Somnia non observanda. XXXI.

Somnia nē cures, nam mens humana quod optat,

Dum vigilans sperat, per somnum cernit id ipsum.

Quidem anxie observant sua somnia, & ex his de futuris æstimant, cum somnia dormientium nascantur ex affectibus vigilantium; neque significant quid sit eventurum, sed quod aliquando cogitaveris, dormienti repræsentent.

DISTICHORUM DE MORIBUS LIB. III. PRÆFATIO.

HOC quicumque voles carmen cognoscere, Lector,
Quum præcepta ferat, qua sunt gratissima vita:
Commoda multa feres: sin autem spreveris illud,
Non me scriptorem, sed te neglexeris ipse.
Instrue præceptis animum, nec discere cesses:
Nam sine doctrina vita est quasi mortis imago.

Hoc est proœmii loco. Absque ratione bene vivendi vita non est vita, sed simulachrum mortis. Hoc carmen utilissima vitæ præcepta tradit, si studeas cognoscere: sin spreveris, te ipsum contempseris, non scriptorem; siquidem tua res agitur, non illius.

Rectè agendo aliorum linguam nē timeas. I.

Cum rectè vivas, nē cures verba malorum:

Arbitrii non est nostri quid quisque loquatur.

Si malè de te loquuntur mali, cum tu nihil facias mali, esto contentus conscientia rectè factorum: nam in te situm est ut benè agas: non est in te situm quomodo de te loquatur hic aut ille.

Amici crimen celandum II.

Productus testis, salvo tamen ante pudore,

Quamvis nunquam potes celato crimen amici.

Si fueris testis in crimine amici, celabis pro virili munus officium illius; ita tamen ut ipse non lædas famam tuam.

am, & tantum silentii dabis amicitiae, quantum patietur & fama tua & testimonii religio.

Blandiloquentia suspecta. III.

Sermones blandos blasosque carere memento :

Simplicitas veri norma est ; fraus, ficta loquendi.

Veritatis simplex est oratio, insidiosa est blandiloquentia ; proinde suspecta semper esse debet prudentibus.

Ignava vita fugienda. IV.

Segnitiam fugito. quae vitae ignavia fertur.

Nam cum animus languet, consumit inertia corpus.

Ignava & otiosa vita fugienda est : nam torpor animi corpori quoque situm & languorem adducit ; animi exercitatio corporis quoque valetudini confert.

Animus fessus relaxandus. V.

Interpone tuis interdum gaudia curis,

Ut possis animo quemvis sufferre Laborem.

Animus, seriis negotiis fatigatus, aliquando relaxandus est honestis ac moderatis voluptatibus, ut redintegratis viribus ad ferendos labores sufficiat. Nam Quod caret alternâ requie durabile non est.

Malo animo neminem reprehendas. VI.

Alterius dictum aut factum ne carpseris unquam ;

Exemplo simili ne te derideat alter.

Quod in alios feceris, hoc in te fiet ab aliis. Si libenter reprehendas aliorum facta dictaque, tuo exemplo & alii in te utentur.

Hereditas augenda. VII.

Quae tibi sors dederit tabulis suprema notato :

Augendo serva, ne sis quem fama loquatur.

Quod tibi obvenit ex testamento tuorum, id serva, ne sis vulgo fabula. Quae sors suprema (id est) hereditas dederit tibi. notato, id est, inscribe tabulis instrumentariis, vel, notata, id est, scripta tabulis ea augendo serva, id est, ita serva, ut augeas etiam : vulgus enim multa dicere solet in νεοπλάτους id est, in novas natos divitias.

Senectus sit munifica. VIII.

Cum tibi divitiae superant in fine senectae,

Munificus facito viuas non parcos amicis.

Est vitium hoc senibus peculiare, ut quò propiùs accedant ad mortem, hoc sint contractiores. (*Superant*) id est, superfunt & abundant, (*in fine senectæ*) id est, in extrema senectute, quam decrepitam vocant. Tum igitur dones, sed amicis, qui te foveant obsequiis.

Verba attendenda, non os loquentis. IX.

Utile consilium dominus nè despice servi.

Nulius sensum, si prodest, tempseris unquam.

Propter authoris humilitatem non est contemnenda salubris sententia. Nec spectandum est, quis dicat, sed quid dicatur.

Præsenti utendum fortunâ. X.

Rebus & in censu, si non est quod fuit antè :

Fac vivas contentus eo, quod tempora præbent.

Diminutâ fortunâ tuâ, non est utendum eodem splendore quo priùs, sed contentus eris eo genere vitæ quod prælens fortuna tibi præbet ; & quod adest, boni consules.

Uxor spe dotis non ducenda. XI.

Uxorem fuge nè ducas sub nomine dotis :

Nec retinere velis, si cæperit esse molesta.

(*Fuge*) id est, cave nè ducas uxorem sub nomine dotis, id est, dotis causâ. Ut si duxeris dotatam, nè dotis respectu eam retineas, si tibi gravis sit ; sed contemptâ dote, repudies. Quanquam id apud Christianos non habet locum.

Alieno sape exemplo. XII.

Multorum disce exemplo, quæ facta sequaris,

Qua fugias : Vita est nobis aliena magistra.

Qui suis discunt periculis quid expediat, magnâ mercede discunt : sapiens ex aliorum vita sumit vivendi consilium : Hoc illi infamiam conflagavit ; cavebo nè quid simile faciam : Hoc illi benè cessit ; imitabor.

Nihil ultra vires tentandum. XIII.

Quod potes, id tentato : operis ne pondere pressus :

Succumbat labor, & frustra tentata relinquant.

Priùs expende vires tuas quàm aggrediare negotium, nè postea, victus difficultate, turpiter relinquant quod temerè suscepisti.

Consen-

Consentire videtur qui tacet. XIV.

Quod nōsti haud rectè factum, nolito filere;

Ne videre malos imitari velle tacendo.

oli dissimulare, si quid videris non rectè fieri : videris enim probare, cūm files. Silentium enim aliando consensus esse videtur.

Rigor favore temperandus. XV.

Judicis auxilium sub iniqua lege rogato.

Ipsa etiam leges cupiunt ut jure regantur.

premeris iniquā lege, hoc est, durā & inhumanā, congas ad judicis æquitatem. Non enim hoc est contra ges, sed ex mente legum, ut ad æquitatem redigan- & temperentur. Iniqua lex est, cūm summo jure ntenditur: Veluti si pauper in vincula conjiciatur, od non alat patrem, cūm lex dicat, Liberi parentes ant, aut vinciantur. Aliquando lex durior est, ut ter- at. In his Judex, hoc est, Prætor, aut Princeps, po- st succurrere. Feras quæ culpā tuā pateris. XVI.

Quod meritò pateris, patienter perfer idipsum :

Cumque reus tibi sis; ipsum, te judice, damna.

commodum quod tuā culpā tibi accidit, non impu- bis alii quā tibi ; & cūm-tibi sis conscius, damna ipsum. Tute judex esto, & eā te pœna dignum ex- imato. Multa legenda, sed cum judicio. XVII.

Multa legas facito, perleſtis perlege multa :

Nam miranda canunt, sed non credenda, Poetæ.

Multa quidem legas, sed cum judicio. Non enim om- a vera sunt quæ legis apud Poetas. Fortassis pro rlege legendum est *perline*, hoc est, dele, & corrige ; tiam si *Planudes* vertit *μετέγραφο*.

Modestè in convivio loquendum. XVIII.

Inter convivas fac sis sermone modestus ;

Ne dicare loquax, dum vis urbanus haberi.

n foro est locus eloquentiæ, in cubiculo silentii ; in onviviis alternis ac moderatis sermonibus uti conve- nit, iisq; venustis & amœnis. Quidam, dum humani- tem affectant, loquacitate molesti sunt reliquis con- vivis, quibus non relinquunt loquendi spatium.

Ira-

Iracundia uxoris, non formidanda. XIX.

Conjugis irata noli tu verba timere :

Nam lacrymis struit insidias, dum fœmina plorat.

Uxores lacrymas habent in promptu, his expugnare viros. Admonet igitur nè quid commoveatur hujusmodi lacrymis: fingunt enim eas supænumero quod viros suos fallant, velut cum simulant se commoveri Zelotypiâ, ut suum adulterium dissimulent, aut irate se fingunt ei quem afflictum amant. Pro noli tu, legendum arbitror nolito.

Quæsitis utendum, non abutendum. XX.

Utere quæsitis, sed nè videaris abuti :

Qui sua consumunt, cum deest, aliena sequuntur.

Utere quæ parâsti, non abutere, nè profusis bonis tuis cogaris vel impudenter rogare aliena, vel serviliter ex alieno vivere, vel periculosè furari aliena.

Mors non formidanda. XXI.

Fac tibi proponas mortem non esse timendam :

Qua bona si non est, finis tamen illa malorum est.

Mors vel ob hoc timenda non est, quod finis est omnium hujus vitæ malorum.

Uxor loquax, si proba, ferenda. XXII.

Uxoris linguam, si frugi est, ferre memento :

Namque malum est non velle pati, nec posse tacere.

In amicis leviuscula quædam vitia ferenda sunt, si alioqui probi fuerint: velut in uxore, si paulò sit loquacior aut linguæ procacioris, ferendum est, si alioquin pudica est, & frugi, hoc est, suo fungens officio, maxime, quod linguæ morbus ei sexui peculiaris est. Maxime est is qui nihil vitii ferre potest in aliis, præsertim cum res facilis sit racere. Sic enim uxor desinet obgannire, si nihil respondeas, quemadmodum solitus est Socrates.

Pietas erga parentes. XXIII.

Æquâ diligit charos pietate parentes :

Nec matrem offendas, dum vis bonus esse parenti.

Pietas, amor, & cultus est erga parentes, patriam, Deum, & si quis loco parentum est. Quidam veluti legibus coacti colunt parentes, non ex animo. Dilige parentes

charos pietate non agrâ (ut vulgo legitur) id est, non pactè neq; gravatim, sed promptè & alacriter: Et, si quid incideris dissidii inter parentes, ità alteri obsequas, ut alterum non offendas, sed pietas tua careat omni molestiâ.

DISTICHORUM DE MORIBUS LIB. IV. PRÆFATIO.

*Esuram quicumque cupis traducere vitam,
Nec vitiis hæere animum, qua moribus obsunt;
Hæc præcepta tibi semper relegenda memento:
Invenies aliquid in quo te utare magistro.*

Et hoc procemium est quarti libri. Si vis esse liber ab omnibus vitiis, & nullius mali conscius vivere, hæc semper habeas præ manibus, in quibus aliquid invenies in quo teipso magistro possis uti, hoc est, ut ipse regas ac modereris vitam tuam, adjutus his præceptis.

Divitiarum contemptus. I.

*Despice divitias, si vis animo esse beatus:
Quas qui suspiciunt, mendicant semper, avari.*

Non jubet abjicere divitias, sed non magni facere: etenim qui eas *suspiciunt*, hoc est, mirantur aut magni faciunt, dum non audent uti quæ possident, & semper aliquid accumulunt, *semper mendicant*, hoc est, egeni sunt.

Vivere ad naturam, optimum. II.

*Commoda natura nullo tibi tempore deerunt,
Si contentus eo fueris quod postulat usus.*

Si metiaris sumptus usu, hoc est, necessitate, non ambitione, neque voluptate, nunquam tibi deerunt commoditates naturæ, quæ paucis contenta est, cum cupiditates immensum desiderant.

Res ratione regendæ. III.

*Cum sis incautus, nec rem ratione gubernes,
Noli fortunam, qua non est, dicere cæcam.*

Si res malè tibi succedant tuâpte negligentia, nè confectas culpam in Fortunam, & illam *cæcam* appelles, cum tu ipse magis parum prospexeris. Potest accipi bi fariam

(qua

(*quæ non est*) id est, quæ nulla est, fingunt enim mortale hanc Deam, cum nulla sit : aut, *quæ non est*, subaudi *ca.*

Amor pecuniæ ad usum. IV.

Dilige denarii, sed parcè dilige, formam ;

Quam nemo sanctus nec honestus captat habere.

Amare pecuniam ad usum, prudentis est : amare u formâ pascas oculos, avari ac dementis. Denarium vo lunt omnes ; formam soli mali captant.

In valetudine ne opibus parcas. V.

Cum fueris locuples, corpus curare memento :

Eger dives habet nummos, sed non habet ipsum.

Cum agitur corporis valetudine, nè tum parcas divi tiis tuis. Etenim qui morbo non succurrit, ne minuat pecuniam, is habet quidem nummos, at seipsum non habet, cum malè valeat. Mavult nummos esse salvos quam seipsum ; & illis frui quam seipso. Fortasse pro sed, legendum se.

Castigatio paterna ferenda. VI.

Verbera cum tuleris, discens aliquando, magistri,

Fer patris ingenium, cum verbis exit in iram.

Vapulasti puer à præceptore cum disceres literas : multò magis ferrè convenit cum pater te verbis ob jurgat. Tulisti literatoris tyrannidem multò severio rem ; feras & patris imperium, qui etiam cum irasci tur, tamen à verberibus temperat.

Certa & utilia agenda. VII.

Res age quæ profunt : rursus vitare memento,

In quæ error inest, nec spes est certa laboris.

De quibus dubitas, ea nè feceris. Age illa ex quibus certa speratur utilitas. Rursus, in quibus falli possis, & incertum est profutura sint an nocitura, ab iis absti neas.

Libenter donandum. VIII.

Quod donare potes, gratis concede roganti :

Nam rectè fecisse bonis, in parte lucrorum est.

Dona libenter, si quid potes, Nam lucrum est, non damnum, quod contuleris in bonos : & beneficium dando accepit qui digno dedit. Reddit enim cum fœ nore quòd probo viro benefeceris.

Suspicio

Suspicio statim expendenda. IX.

*Quod tibi suspectum est, confestim discute quid sit ;
Namque solent, primò quæ sunt neglecta, nocere.*

quæ suspicionem habent mali, ea noli negligere ; sed statim examina & exquire cujusmodi sint. Nam initiis cillimè medeberis, si quid mali sit : at neglecta creunt, & maxime lædunt postea. Veluti si suspicaberis inimicum alieniore esse in te animo, noli negligere quid tibi velit, sed execute unde hoc natum sit : &, siquid est, statim occurre nascenti malo.

Venus abstinentiâ cohibenda. X.

*Cùm te detineat Veneris damnosa voluptas,
Indulgere gulæ noli, quæ ventris amica est.*

ave ne duplices morbum tuum ; unus enim utcunq; artur, duo simul ferri non possunt. Amare damnosa est, damnosa gula ; quòd si pariter utroq; labores magis, superest ut mox ad ægestatem redigaris. Gulam vocat studium exquisitorum ciborum, eamq; dicit ventris amicam, quòd per eam venter saginatur, res & ma decrescit.

Homo malus, fera pessima. XI.

*Cùm tibi proponas animalia cuncta timere,
Unum præcipio tibi plus hominem esse timendum.*

cùm tuâ sponte putas, omnes feras esse timendas, meo recepto unum animal maximè timebis, nempe Hominem. Nam nulla bellua magis homini nocet, quàm homo homini.

Sapientia fortitudini præferenda. XII.

*Cùm tibi prævalida fuerint in corpore vires,
Fac sapias ; sic tu poteris vir fortis haberi.*

natura dedit vires corporis, non statim vir fortis es, nisi adjunxeris ingenii vim, hoc est, sapientiam, à corporis robore rectè utaris.

Amicus cordis medicus. XIII.

Auxilium à notis petito, si fortè laboras :

Nec quisquam melior medicus quàm fidus amicus.

corporis morbos aperi medico, animi morbos aperi fili amico. Ille pharmacis sanat, hic verbis. Aliter, Si quid

quid morbi inciderit, magis amicum accerere quàm medicum.

Sacrificium, spiritus dejectus. XIV.

Cum sis ipse nocens, moritur cur victima pro te?

Stultitia est, morte alterius sperare salutem.

Veteres credebant expiari scelus commissum mactata pecude, quæ nihil commiserat, & pro alieno peccato innocens dabat pœnas, cum is qui peccavit potius mactari debuit quàm victima. Stultè autem sperabant alienam mortem sibi saluti fore, cum sua quemq; mala de suo dependere oportet.

Amicus ex moribus deligendus. XV.

Cum tibi vel socium vel fidum quæris amicum,

Non tibi fortuna est hominis, sed vita petenda.

Amicus quem velis adungere, non æstimandus est censu, sed ex moribus. Idem oportet fieri in Uxoribus.

Avaritia vitanda. XVI.

Utere quasitis opibus, fuge nomen avari:

Quò tibi divitias, si semper pauper abundas?

Frustrà parâsti divitias, si partis uti non audes, & inter magnas opes vivis inops. Nihil enim refert habere, quæ habes nihilo plùs tibi profunt quàm ea quæ non habes.

Voluptas inimica famæ. XVII.

Si famam servare cupis, dum vivis, honestam,

Fac fugias animo quæ sunt mala gaudia vita.

Si cupis honestam tueri famam, noli amare voluptatem inhonestam, nempe gulæ, libidinis, & similitum.

Senem etiam delirum nè irriseris. XVIII.

Cum sapias animo, noli ridere senectatem:

Nam quicumque senet, puerilis sensus in illo est.

Cum per ætatem vigeat ingenium tuum & animi vigor, noli deridere senectutem, quæ minùs animo valeat. Desipiscit enim omnis senex, & ad puerilem stultitiam redit. Ætatis igitur vitium ferendum, non ridendum est.

Opes fluxæ, ars perpetua. XIX.

Disce aliquid, nam cum subito fortuna recessit,

Ars remanet, vitamque hominis non deserit unquam.

Opes sæpenumerò subita fortuna eripit homini, veluti incendio, ferro, bello, naufragio : verum ars eripi non potest. Hæc itaque certissima possessio est, quæ semper & ubique te possit alere.

Mores ex verbis cogniti. XX.

Omnia perspicito tacitus quæ quisque loquatur :

Sermo etenim mores & celat, & indicat idem.

Nulla res magis arguit & aperit vitam & ingenium hominis, quam illius oratio : hoc est certissimum animi speculum. Igitur si vis hominem cuiusmodi sit cognoscere, perpende tecum qualis sit illius oratio. Sermo indicat mores hominis, si loquatur ex animo ; & celat idem, si vel taceat, vel diffimulanter loquatur.

Ars usu juvanda. XXI.

Exerce studium, quamvis perciperis artem :

Ut cura ingenium, sic & manus adjuvat usum.

Ut evanescunt disciplinæ, nisi exercitatione confirmes : sic artificium opere confirmandum erit, nè excidat.

Vitæ contemptus. XXII.

Multum nè cures venturi tempora lethi :

Non metuit mortem qui scit contemnere vitam.

Si vis liber esse à metu mortis, disce vitam non magni facere. Et (quemadmodum eleganter docet *Aristoteles*) nullius rei jucunda fruitio est, nisi quam aliquo modo contempseris.

Discendum & docendum. XXIII.

Disce, sed à doctis ; indoctos ipse doceto.

Propaganda etenim rerum doctrinæ bonarum.

Disce non à quovis, sed ab his qui possunt docere. Rursum, quod ab aliis didiceris, id aliis imperti. Utilium enim rerum scientia non est premenda, sed per manus tradenda.

Bibendi ratio. XXIV.

Hoc bibe quod profit, si tu vis vivere sanus :

Morbi causa mali est homini quandoque voluptas.

Nè biberis supra vires. Brevis enim illa bibendi voluptas sæpenumero conciliat homini molestum & diutinum morbum.

Nè damnes quod probaveris. XXV.

*Laudâris quodcunque palàm, quodcunque probâris,
Hoc vide nè rursus levitatis crimine damnes.*

Levis & inconstans videberis, si, quod aliquando coram multis laudâris, idem postea damnes. Quòd si mutasti sententiam, fac fileas. Fortasse pro vide legendum est fuge. Crimine, id est, suspitione & cum vituperio.

Circumspectus utrâque fortunâ esto. XXVI.

Tranquillis rebus quæ sunt adversa timeto :

Rursus in adversis melius sperare memento.

Nè securus sis cùm fortuna tranquilla est, sed tempestatem cave. Rursus cùm fortuna sævit, animum sustine spe melioris fortunæ, quæ successura sit. In secundis rebus timenda sunt adversa, nè sis supinus; in adversis speranda sunt lætiora, ne deficias animo.

Studio crescit sapientia. XXVII.

Discere nè cessa ; curâ sapientia crescit :

Rara datur longo prudentia temporis usu.

Juxta Solonis sententiam oportet senescere semper aliquid addiscentes. Nam (rara) hoc est, singularis & eximia prudentia contingit (longo usu) id est, diuturnâ experientiâ ætatis. Quanquam mihi magis probatur hic ut sit sensus ; semper disce ; studio crescit sapientia. Nam pauci sunt qui prudentes evadunt experientiâ rerum ; vel quia paucis contingit diu vivere, vel quia complures stultitiam non exuunt hâc vitâ. Certissima ac brevissima ad sapientiam via est doctrina.

Parcè laudandum. XXVIII.

Parcè laudato : nam quem tu sæpe probâris ;

Una dies, qualis fuerit, monstrabit amicus.

Nè laudes amicum effusius cujus non feceris periculum : siquidem ille sæpius abs te laudatus, uno aliquo die declarabit alium fuisse se quàm tu prædicâras.

Discere nè pudeat. XXIX.

Nè pudeat, quæ nescieris, te velle doceri

Scire aliquid laus est, culpa est nil discere velle.

Quidam stulto quodam pudore malunt semper nescire, quàm

uam semel discere, cum scire pulchrum sit; & pu-
tendum nihil velle discere. Ergo honestum velle.

Rebus utendum ad sobrietatem. XXX.

Cum Venere & Baccho lis est, sed juncta voluptas:

Quod lautum est animo complectere, sed fuge lites.

Excerps quod inest boni: fuge quod adjunctum est
mali. Exhilarat potatio, discutit curas; utere hac com-
moditate: rursus ebrietas incitat ad jurgia; hoc ca-
ve. Item Venus delectat, sed habet sua jurgia: Ama-
gitur absque diffidiis,

Tristibus & tacitis non fidendum. XXXI.

Demisso tacitos animo vitare memento:

Qua flumen placidum est, forsân latet altius unda.

Tristes ac tacitos vitato: videntur enim aliquid mag-
ni mali moliri: quemadmodum cavendum est flumen
a parte quâ tranquillum est, nam illud profundissi-
mum esse solet. Ita *Cæsar* magis metuebat *Brutum* &
Assium, pallidos ac tacitos, quàm *Antonium* ebrium.

Sors forti conferenda, XXXII.

Cum tibi displiceat rerum fortuna tuarum:

Alterius spectâ, quo sit discrimine peior.

quoties tædet te tuæ sortis, confer eam cum aliorum
fortunâ; & videbis te nihil pejorem hoc est, infelici-
tatem multis.

Ultra vires nihil aggrediendum. XXXIII.

Quod potes id, tenta: nam litus carpere remis,

Tutius est multò, quàm velum tendere in altum.

aggredere tuta magis quàm magna. Tutius enim
multò navigare juxta litus, ac remis uti, quàm passis-
sulis periclitari in fluctibus. Nec enim omnibus favent
enti fortunæ.

Cum justo iniquè non contendendum. XXXIV.

Contra hominem justum pravè contendere noli:

Semper enim Deus injustas ulciscitur iras.

Noli pravè hoc est, malitiosè & datâ operâ, ac per-
versè contendere cum homine justo. Nam Deus nun-
quam hoc relinquit inultum.

Fortuna utraque æquè ferenda. XXXV.

Ereptis opibus noli tu flere querendo :

Sed gaude potius, tibi quum contingit habere.

Si divitiæ contingant, gaude; si ereptæ fuerint, noli te cruciare, sed tunc utere Philosophiâ. Neque enim tantum boni habent, ut sit admodum dolendum si perierint; neq; rursus tantum mali, ut non sint libenter accipiendæ, si fortè contigerint. Constat carmen esse depravatum. Arbitror legendum. *Noli mœrere querendo.* Porro, *querendo* non est à *quæro*, sed à *queror* deponenti verbo.

Ab amico quid ferendum. XXXVI.

Est jactura gravis, quæ sunt, amittere damnis :

Sunt quædam quæ ferre decet patienter amicum.

Si verbulo lædat amicus, ferendum est : At damna rerum nemo potest æquo animo ferre. In his igitur cavendum nè lædamus amicum.

Tempori non confidendum. XXXVII.

Tempora longa tibi vita promittere noli :

Quocunque ingrederis, sequitur mors corporis umbra.

Nemo potest sibi longævitatē promittere, cum mors hominem, quocunque eat, non aliter insequatur quam umbra corpus. Fortasse legendum, *corpus ut umbra.*

Deus quibus placandus. XXXVIII.

Thure Deum placa, vitulum sine crescat aratro :

Ne credas placare deum, dum cæde litatur.

Non gaudet deus morte pecudum, ergo thure litandum est illi, hoc est, re innoxia & minimi sumptus. At hodie pleriq; Christianorum, licet apud hos sublatus sit mos immolandi pecudes, tamen Deum ac divos sibi tantum non devinctos esse putant, si eis gemmas, aurum, argentum, serica suspenderint, vel ostentanda tantum, vel in luxum paucorum vertenda : immemor res, hæc semper à sanctis fuisse contempta, & si forte obtigerint, in egentium usus fuisse effusa.

A potentioribus læsus dissimula. XXXIX.

Cede locum læsus fortunæ, cede potenti :

Lædere qui potuit, prodesse aliquando valebit.

Qui rem habet cum proceribus, quoniam prodesse possunt in multis; necesse est ut aliquando mussset injurias, id est, tacitus ferat. Lædunt enim aliquando potentes, & tyrannidem exercent. Hic igitur prudens illis debet cedere ut postea per illos suis prodesse possit, Nam si resistens reddiderit eos hostes, nec sibi, nec suis prodesse poterit.

Castiga teipsum. XL.

Cum quid peccaris, castiga te ipse subinde :

Vulnera dum sanas, dolor est medicina doloris.

Ubi senseris te alicubi peccasse, statim pœnas sumito de teipso, & noli tibi ignoscere; teipsum objurga, tibi ipsi laboris aliquid indicito. Nam ut in sanandis vulneribus dolor dolore sanatur; (si quidem, nè doleat vulnus, infundis acria quæ mordent) sic ista reprehensio, tametsi amara est, tamen medetur vitio animi.

Amicus mutatus non vituperandus, XLI.

Damnaris nunquam post longum tempus amicum :

Mutavit mores; sed pignora prima memento.

Si is cum quo tibi fuerit diutina consuetudo fortè mutatis moribus alius esse cœperit, hoc debes tribuere veteri necessitudini, nè vituperes eum, etiamsi non est dignus qui ametur.

Beneficiis collatis attende. XLII.

Gratior officiis, quo sis magè charior, esto :

Ne nomen subeas, quod dicunt, officiperdæ.

Ut sis charus omnibus, esto gratus (officiis) id est, beneficiis & benemeritis. Invisum enim apud omnes est nomen Officiperdæ. Sic enim vocant eum in quem collocatum officium perditur. Nihil enim tam perit atque id quod confertur in ingratum.

Suspicionem tolle. XLIII.

Suspectus cave sis, nè sis miser omnibus horis:

Nam timidis & suspectis aptissima mors est.

Qui sibi fingit periculum, is nunquam non miser vivit. Nihil igitur huic aptius quàm mors, quandoquidem non potest jucundè vivere. Suspectus hic accipitur active pro suspicioso.

Humanitas erga servos. XLIV.

Cum famulos fueris proprios mercatus in usus ;

Ut servos dicas, homines tamen esse memento.

Sic utere servis tuis, licet empti sint, ut memineris homines esse, non pecudes. Quod empti sunt, fortunæ fuit ; quod homines sunt, in hoc tibi sunt pares.

Occasionem rei commodæ nè prætermittas.. XLV.

Quàm primum rapienda tibi est occasio prima ;

Ne rursus queras quæ jam neglexeris antè.

Occasio, quam ante dixit frontem habere capillatam, statim est arripienda ; nè si se subduxerit, frustra quæras postea, quam prius contempseras.

Non lætandum repentino malorum obitu, XLVI.

Morte repentinâ noli gaudere malorum :

Felices obeunt, quorum sine crimine vita est.

Si mali subito moriuntur, dolendum magis est quam gaudendum. Gaudendum potius in morte bonorum, quorum mors felix est. Vel sic, si videris malos subito tolli, noli gaudere. Contingit idem bonis & innocentibus, ut intelligas hoc casu accidere, non vindicta numinis.

Pauper simulatum vitet amicum. XLVII.

Cum conjux tibi sit, nec res, & fama laboret ;

Vitandum ducas inimicum nomen amici.

Si pauper habueris uxorem quæ laboret famâ, hoc est, de quâ homines malè loquuntur (*ducas*) id est, existimes, nomen amici vitandum esse, utpote inimicum famæ tuæ : videberis enim prostituere uxorem hoc prætextu : & hoc nomine divites pauperum uxores captant. Tametsi potest & alius esse sensus, nimirum hic ; Si sit tibi uxor re fatis lautâ famâque secundâ, noli te dare in familiaritatem potentum, nè quid labis uxori tibi que contrahas,

Juge studium. XLVIII.

Cum tibi contigerit studio cognoscere multa,

Fac discas multa, & vites non velle docere.

Quò plura didiceris, hòc plura stude cognoscere ; nè videaris indocilis ullius rei.

Brevitas

Brevitas memoriæ amica. XLIX.

*Miraris verbis nudis me scribere versus?**Hos brevitatis sensus fecit conjungere Binos.*

Sententia nudis verbis explicanda: melius enim meminimus quæ brevia sunt. Idcirco nudis verbis singula præcepta singulis Distichis complecti voluit, ut pertior esset & brevior.

Disticha sapientum, è GRÆCIS, ut habetur, à nescio quo Græculo utcumque collecta, vel conficta potius; Erasmo interprete.

Periandri Corinthii.

O Mnibus placeto.	Ea facito quorum non
Periculosa temeritas.	possit pœnitere.
Semper voluptates sunt	Quod justum est imitare.
mortales, honores autem	Bene meritos honora.
immortales.	Calumniam oderis. (um.
Amicis adversâ fortunâ u-	Cùm errâris, muta consili-
tentibus idem esto.	Omnibus teipsum prabe.
Lucrum turpe, res pessima.	Magistratus merue.
Infortunium tuum celato,	Quicquid promiseris facito
nè voluptate afficias ini-	Age quæ justa sunt.
micos.	Principibus cede.
Veritati adhæreto.	A jurejurando abstine.
Violentiam oderis.	Laudato honesta.
Voluptati tempera.	Beneficium repende.
Pietatem sectare.	Bona res quies.
A vitiis abstine.	Liberos institue.
Supplicibus miserecorsesto	Litem oderis.
Sapientum utere consuetu-	Audi quæ ad te pertinent.
dine.	Responde in tempore.
Bonos in pretio habeto.	Nè cui inideas.
Probrum fugito.	Oculos moderare.

38 DICTA SAPIENTUM.

Spem fovero.	Mortalia cogita.
Affabilis esto.	Nè prior injuriam facias.
Diuturnam amicitiam custodi.	Mortuum nè rodito.
Concordiam sectare.	Consule inculpatè.
Nè loquaris ad gratiam.	Teipsum nè negligas.
Nè tempori credideris.	Mortem oppete pro patria.
Nè quavis de re doleas.	Ex ingenuis liberos crea.
Seniorem reverere.	Arcanum cela.
Parcito tanquam immortalis.	Opportunitatem expecta.
Sperato tanquam mortalis.	Largire cum utilitate.
Ne efferaris gloriâ.	Dolorem fuge.
Cede magnis.	Amicis utere.
	Delecta amicos.

Biantis.

In speculo teipsum contemplare & si formosus appareris, age quæ deceant formam : sin deformis, quod in facie minus est, id morum pensato pulchritudine.

De numine nè malè loquere, quid sit autem ausculta.

Audito multa, loquere pauca.

Prius intellige, & deinde ad opus accede.

Nè ob divitias laudâris virum indignum.

Perfusione cape, non vi.

Compara in adolescentia quidem modestiam, in senectute verò sapientiam.

Pittaci Mytilenæi.

Quæ facturus es, ea nè præ-desidiosus nè esto.

dixeris : frustratus enim nè contende cum parentibus, etiam si iusta dixeris.

Depositum redde.

Nè geras imperium, priusquam parere didicisti.

A familiaribus in minutis rebus læsus, feras.

Infortunatum nè irriseris.

Amico nè maledixeris

Quæ fieri non possunt, cave nè concupiscas.

Uxori dominare.

Nè festinaveris loqui.

Quæ feceris parentibus, ea à liberis expecta.

Nosce teipsum.

Ante

DICTA SAPIENTUM. 39

Ante omnia venerare nu-	Legibus pare.
men.	Nè quid nimis.
Parentes reverere.	Audito libenter.
Voluptatem coerce.	Inimicitiam solve.
Inimicum nè putes amicū.	Uxorem ducito ex æqua-
Inter amicos nè sis iudex.	libus; nè, si ex ditiori-
Ne lingua præcurrat men-	bus duxeris, dominos ti-
tem.	bi pares non affines.

Cleobuli Lindii.

Nè sis unquam elatus.	cos quam fortunatos pro-
Libros evolve.	ficiscere.
Iustè Judicato.	Lapis auri index, aurum
Amaledicentia temperato.	hominum.
Parentes patientiâ vince.	Mendax calumnia vitam
Inferiorem nè rejicias.	corrumpit.
Nè teipsum præcipites in	Mendaces odit quisquis
Discrimen.	prudens ac sapiens.
Res amici diligas & perin-	Domûs curam age. (rudi.
de serves ac tuas.	Liberos tibi charissimos e-
Quod oderis, alteri ne fe-	Bonis benefacito.
ceris.	Suspicionem abjicito.
Nè cui miniteris: est enim	Beneficii accèpti memento.
muliebre.	Aliena nè concupiskas.
Citiùs ad infortunatos ami-	Voto nihil pretiosius.

Chilonis Lacedæmonii.

Nosce teipsum.	Nè cui inideas mortalia.
Temperantiam exerce.	Turpia fuge.
Tempori pare.	Iustè rem para.
Multitudini place.	Sapientiâ utere.
Moribus probatis esto.	Nè quid suspiceris.
Oderis calumnias.	Nè fueris onerosus.

Solonis Atheniensis.

Deum cole.	Veritatem sustineto.
Amicis succurre.	Legibus pareto.

Ira-

40 DICTA SAPIENTUM.

Iracundiæ moderare.	Nè jurato.
Malos odio prosequitor.	Cogita quod iustum est.
Parentes reverere.	Virtutem laudato.
Nemini invideto.	

Thaletis Mileſi.

Principem honora.	jice.
Similis tui ſis.	Amicos probato.
Quod adeſt, boni conſu-	Nemini præmittito.
lito.	A vitiis abſtinet.
Gloriam ſectare.	Vitæ curam age.
Pacem dilige.	Laudatus eſto apud omnes.
Sufurronem ex ædibus e-	

Dicta Sapiantum ex Aufonio: Atque in his extrema ſententia ferè ſemper eſt gemina, & diſticho comprehenditur.

PERIANDRI, Carmine Phaleucio.

N*Unquam diſcrepat utile à decoro.*
 Idem eſt, Nihil utile quod non eſt honeſtum.
Plus eſt ſollicitus magis beatus.
 Id eſt, Quò quiſquam divitior, hoc magis ſollicitus vivit.
Mortem optare malum, timere pejus.
 Miſer eſt, qui tædio vitæ mortem optat; ſed miſerior qui ſemper timet mortem.
Faxis ut libeat, quod eſt neceſſe.
 Quod neceſſe eſt facere, fac ut libenter faciās.
Multis terribilis, caveto multos.
 Quem multi timent, is multos timeat neceſſe eſt.
Si fortuna juvat, caveto tolli.
Si fortuna tonat, caveto mergi.
 Nè extolleris fortunæ proſperitate: in rebus adverſis nè frangaris animo.

Biantis

BIANTIS, Carmine Heroico.

Quam summa boni? Mens quæ sibi conscia recti.
Id est, quid optimum? Animus bene sibi consci-

s.
Pernicies homini quæ maxima? Solus homo alter.

Id est, homini maxima perniciēs est ab homine.

Quis dives? Qui nil cupiat. Quis pauper? Avarus.

Dives est, non qui multa possidet, sed qui suâ sorte contentus est. Avarus omnis pauper est, qui, quod habet, non habet.

Quæ dos matronis pulcherrima? Vita pudica.

Mulier etiam pauper indotata non est, si casta est.

Quæ casta est? De quâ mentiri fama veretur.

Casta non est, de quâ fama turpiter loquitur.

Quod prudentis opus? Cum possit, nolle nocere.

Quid stulti proprium? Non posse, & velle nocere.

Proprium prudentis est, etiam cum possit, nolle tamen ulcisci. Malus, etiam cum non possit, optat tamen ædere.

PITTACI, Carmine Iambico Trimetro.

Liqui ignorabit, qui tacere nescit.

Ejusdem est artis, rectè tacere, & rectè loqui.

Bono probari malo quàm multis malis.

Non refert quàm multi laudent te, sed quales: nam ab improbis laudari, vituperari est.

Demens superbis invidet felicibus.

Stultitiæ est cruciari felicitate malorum quasi in vulgaribus bonis sit sita felicitas.

Demens dolorem ridet infeliciū.

Æquè stultum est gaudere calamitate malorum, quasi non antè fuerint infelices.

Pareto legi quisquis legem sanxeris.

Quod aliis præscripseris, ipse servato.

Plures amicos re secunda compares.

Paucos amicos rebus adversis probes.

Prospera fortuna conciliat multos amicos; at re-flante fortunâ pauci manent, sed sinceri.

C L E O.

CLEOBULI, Carmine Asclepiadeo.

Quanto plus liceat, tam libent minus.
 Quò potentior res, hoc magis cave nè quid pec-
 ces: & quò plus tibi permittunt homines ob princ-
 patum, hoc ipse minus permittas tibi.

Fortunæ invidia est, immeritus miser.

Cum bonis malè est, fortunæ imputatur, cùm ea sæpe
 magnatum sit culpa.

Felix criminibus nullus erit diu.

Felicitas male parta non est diuturna.

Ignosces aliis multa, nihil tibi.

In alios lenis esto, in teipsum severus.

Parcit quisque bonis, prodere vult bonos.

Qui bonos viros tradit in manus bonorum, is servat
 non perdit quod prodit. Quanquam suspicor legendum

Parcit quisque bonis, prodere vult malos.

Ut sit sensus, qui malos ac nocentes afficit supplicio
 is miseretur bonorum & innocentium, quos ab horum
 violentiâ liberat. (Et quisq;) positum est pro (quisquis)

Majora meritis gloria non datur:

Turpis sepe datur fama minoribus.

Laus parentum non tribuitur posteris: at probri
 parentum sæpe objiuntur liberis.

CHILONIS, Carmine Choriambico ex Chori-
 ambis tribus & Amphibracho: videtur Sotadicum.

NOLO minor me timeat, despiciatve major.

Sic est moderanda vitæ ratio, ut nec inferiori-
 bus sis formidini, quod est tyrannicum; nec superiori-
 bus contemptui, quod est abjectæ fortunæ.

Vive memor mortis, immemor ut sis salutis.

Sic fuge turpia, quasi hodie moriturus: sic cura hone-
 sta studia, quasi semper victurus. Quanquam hic ver-
 sus depravatus est; suspicor ita legendum,

Vive memor mortis, ut sis memor & salutis. Aut sic

Vive

M. DICTA SAPIENTUM. 43

Vive memor mortis, nè sis immemor & salutis.

Tristia cuncta exuperes aut animo, aut amico.

In rebus adversis, aut amici consuetudine pelle mœ-
torem, aut animo te sustine.

Tu bene si quod faciàs, non meminisse fas est.

Benefacta tua prædicent alii.

Grata senectus homini, qua parilis juventa.

Illà juventus gravior, qua similis senecta.

Florida senecta simillima est adolescentiæ : morosa
juventus simillima est senectuti.

SOLOONIS, Carmine Trochaico.

DICO tunc vitam beatam, fata cum peracta sunt.

Nemo beatus, nisi qui feliciter diem obierit.

Par pari jugato conjux, diffidet quod impar est.

Firmissima est amicitia quæ inter pares coit.

Non erunt honores unquam fortuiti muneris. (tunæ.

Honor verus virtutis est præmium, non munus for-

Clàm coarguas propinquum, sed palàm laudaveris.

Amicum laudato palàm, sed errantem occultè corripue.

Pulchrius multò parari, quàm creari nobilem.

Clarius est nobilitas quam ipse tuis virtutibus tibi pa-
raris, quàm quæ ex majorum imaginibus contingit.

Certa si decreta fors est, quid cavere proderit ?

Sive sunt incerta cuncta, quid timere convenit ?

Si fatum vitari non potest, quid prodest præscisse ?

sin incertum, stultum est timere, quod an eventurum
sit nescias.

THALETIS, Versu Pentametro.

Turpe quid ausurus te sine teste time.

Quod apud alium puderet facere, nè solus qui-
dem ausis facere, veluti teipso teste.

Vita perit, mortis gloria non moritur.

Etiam post mortem vivit gloria benefactorum.

Quod facturus eris, dicere sustuleris.

Sile, si quid est in animo facere, nè quis impediatur.

Crux

Crux est, si metuas, vincere quod nequeas.

Auget sibi molestiam qui timet quod vitari non potest.

Cum verè objurgas, sic, inimice, juvas.

Præstat verè carpi ab inimico, quàm falsè laudari ab amico.

Nil nimium satis est; nè sit & hoc nimium.

Nè quid nimis; nam modus omnibus in rebus est optimus.

*Sequuntur Mimi Publiani, ab Erasmo
castigati & elucidati.*

ERASM. ROTEROD. Lectori, S. D.

IN hos depravatissimè scriptos reperi Commentariolos longè prodigiosiores quàm in Catonem; qui neque cælum neque terram attingerent, & tamen accuratissimè depictos, & rem sacram. O Seculum illud infelix! Sunt plerique Senarii Iambici, sed Latinæ Comædiæ libertatem non fugientes: si quod diversum genus inciderit, annotabimus. Cæterùm, qui scire volet à quàm portentosis mendis hos Mimos vindicaverimus, is conferat cum iis quos ante nostram editionem habebant vulgati Codices. Vale, Lector, & fructuere.

Alienum est quicquid optando evenit.

Sensus est, id quod nostro studio paratur verè nostrum est: quod votis contingit, alienum est; nempe quod fortuna possit arripere.

Ab alio expectes, alteri quod feceris.

Qualis fueris in alios, tales illi futuri sunt in te.

Animus

Animus vereri qui scit, scit tuto aggredi.

qui intellexit periculum, is novit cavere periculum ;
meritas autem rem periculosè aggreditur, quia nescit timere.

Auxilia humilia firma consensus facit.

Concordia fortia facit etiam quæ sunt imbecilla ;
Contra, Discordia maximas opes debilitat,

Amor animi arbitrio sumitur, non ponitur.

Amor in manu est, incipere amare : ubi cœperis,
ibi illi servus es, nec potes excutere cum velis.

Aut amat, aut odit mulier : nihil est tertium.

Mulier nimis est vehemens in utramque partem, animal affectibus obnoxium. Quanquam hujusmodi vires etiam non paucos reperias, nimis in utramque partem vehementes.

Ad tristem partem strenua suspicio.

qui parum sunt felices, magis laborant suspitione.
Sed sic, Suspicio plerumque vergit in partem deterio-
riorem. Strenua hic citam ac propensam significat.

Ames parentem, si equus est ; si aliter, feras.

Equum parentem ama, difficilem tolera, vel ob hoc
quia pater est. Equus dixit pro commodo & humano.

Aspicere oportet quod possis deperdere.

Aspera quod nolis perire : Oculus autem, hoc est, præ-
sentia Domini optima rei custos.

Amici vitia si feras, facis tua.

Amici vitia si feras, facis tua.
tibi imputabitur quicquid peccat amicus, cum non
admoneas.

Aliena homini ingenuo acerba est servitus.

Aliis servire durum est, si quis liber sit natus, & aliis
imperare solitus.

Absentem lædit cum ebrio qui litigat.

mens enim ebrii non adest, cum qua loquendum est :
itaque perinde est ac si non adesset ipse.

Amans iratus multa mentitur sibi.

Multa enim constituit in animo, quæ non præstat
verba.

Egone illam ? quæ me ; quæ illum ; Terreat.

Avarus

Avarus ipse miseria causa est sua.

Nam suâ sponte & volens pauper est.

Amans quid cupiat scit ; quid sapiat, non videt.

Amans sine iudicio cupit, nec expendit salubre sit a
perniciosum id quod cupit.

Amans, quod suspicatur vigilans, somniat.

Qui amant ipsi somnia fingunt, & iaani spe sibi
blandiuntur.

Ad calamitatem quilibet rumor valet.

Tristitia facile sparguntur in vulgus ; quæ recta sunt
& honesta vix creduntur :

Amor extorqueri non potest, elabi potest.

Amor non potest subito vique expelli, sed paulatim
potest elabi.

Ab amante lachrymis redimas iracundiam.

Amans iratus lachrymis placatur.

Apertè mala cùm est mulier, tum demum est bona.

Fucatum & fraudulentum animal est mulier, eaque
minime noxia cùm palàm est mala. Indicat nullam
esse bonam.

Avarum facile capias, ubi non sis idem.

Avarum non potest ferre avarus. Vel facile fallas
avarum, nisi sis idem quod ille est, avarus & ipse.

Amare & sapere vix deo conceditur.

Non est ejusdem, amare & sanæ mentis esse. Perinde
quasi velis cum ratione insanire, quemadmodum habet
Terentius.

Avarus, nisi cùm moritur, nihil rectè facit.

Etenim cùm moritur, tum demum permittit alio
suis opibus frui.

Astutè dum celatur, se etas indicat.

Senectus celari non potest. Nisi fortè sic legendum
est, *Astu crimen celatur, etas indicat.* Tempus enim
aperit omnia.

Avarus damno potius quàm sapiens dolet.

Sapiens non cruciatur damnis rerum, sed is qui magis
ni facit pecuniam.

Avaro quid malè optes, nisi ut vivat diu?

Proptere à quòd miserrimè vivat. Summum igitur malum optat avaro, qui optat diutinam vitam.

Animo dolenti nihil oportet credere.

Quamdiu doles, ne quid tibi ipsi fidas; nihil enim sani suadet dolor; expecta donec residet ægritudo, tum statue quid velis loqui aut facere.

Alienum nobis, nostrum aliis, placet.

Suæ quemque sortis pœnitet; Aliena miramur verbis duntaxat; cæterum si ad rem ventum sit, pauci velint cum aliis commutare.

Amare juveni fructus est, crimen seni.

Amor voluptas est in juvene, scelus in sene, non voluptas.

Avis cùm ludit, mortis delicias facit.

Anum vicinam morti non decet lusus: videtur enim mortem delectare velle.

Amoris vulnus idem qui sanat facit.

Desiderii vulnus sanat idem qui facit, si sui copiam facit: Allusit autem ad Telephi fabulam.

Ad pœnitendum properat, cito qui judicat.

Nè statim pronuncies: nam præcipitati iudicii sæpe pœnitet.

Amicos res opimæ parant, adversæ probant.

Et hoc carmen depravatum est: Fortè sic legendum, Amicum opimæ res parant, tristes probant: Secunda fortuna conciliat amicos, adversa explorat ficti sunt an veri.

Aleator quanto in arte est melior tanto est nequior.

Hoc est carmen Trochaicum. In mala re quo magis excellis, tantò sceleratior es: veluti miles quò melior est hoc vir nequior.

Arcum intentio frangit, animum remissio.

Arcus frangitur si nimium tendas. Animi vires augentur exercitatione, otio franguntur.

Bis est gratum, quod opus est, ultro si offeras.

Beneficium precibus extortum, magnam gratiæ partem perdidit; quod ultro oblatum est, id bis gratum.

Beneficium dare qui nescit, injustè petit.

Non debet uti beneficiis aliorum, qui ipse nemini benefacit.

Bonum est, fugienda aspicere alieno in malo.

Idem Plautus, *Feliciter sapit qui alieno periculo sapit.*

Quid tibi sit fugiendum, id discas non tuo malo; sed ex aliorum malis exemplum sumito.

Beneficium accipere, libertatem vendere est.

Felicius est dare quàm accipere; perdit enim libertatem quisquis utitur alterius beneficio.

Bona nemini bora est, ut non alicui sit mala.

Nulla fortuna secunda est, quæ non alicujus malo contingat.

Bis cuique mori est, alterius abritrio mori.

Mortem naturalem æquiore animo ferunt homines; adactam gravius.

Beneficia plura recipit qui scit reddere.

Ingratis nemo plura committit; quos experimur gratos, in hos majora conferimus.

Bis peccas, cum peccanti obsequium, accommodas.

Nam & illum adjuvas, & te ejusdem malefacti reum facis.

Bonus animus læsus, gravius multo irascitur.

Lenis animus cùm incandescit, vehementiùs commovetur.

Bona mors est homini, vita quæ extinguit mala.

Miseris mors est optanda quoque, ut quæ finem adferat malorum.

Beneficium dando accipit, qui digno dedit.

Hunc versum nominatim citat Aulus Gellius inter Mimos Publianos.

Blandiriâ, non imperio, fit dulcis Venus.

Jucundum est cùm ex animo quis redamatur, non cùm extorquetur mulieris obsequium.

Bonus animus nunquam erranti obsequium accommodat.

Qui probus est ipse, nunquam alteri peccanti assentitur.

Beneficium se dedisse qui dicit, petit.

Commemoratio beneficii dati est reposcentis gratiam.

Conjunctio animi maxima est cognatio.

Arctius

Arctius alligat mutua benevolentia, quam affinitas sanguinis. Fortè versiculus hic ità legendus est.

Benevolus animus maxima est cognatio.

Nam & hoc modo carmen constat, & in hac literà, nempe B. reperiebatur.

Beneficium sæpe dare, docere est reddere.

Qui sæpius bene meretur de aliquo, is provocat gratitudinem quàdam pertinacià benefaciendi.

Bonitatis verba imitari, major malitià est.

Qui malus est & bene loquitur, is plus quam malus est.

Bona opinio hominì tutior pecunià est.

Tutior est habere bonam famam quàm divitias.

Bonum tametsi supprimatur, non extinguitur.

Veritas & Justitia premi possunt ad tempus, sed emergunt postea.

Bis vincit qui se vincit in victoriâ.

Qui moderare utitur victoriâ, bis vincit, primùm hostem, deinde animum.

Benignus etiam dandi causam cogitat.

Qui liberalis est, non expectat ut rogetur, sed ultro quærit occasionem largiendi.

Bis invenitur qui suis armis perit.

Magis nobis dolet calamitas, cujus ipsi ministravimus occasionem. Veluti si quis hominem evehat ad magistratum à quo postea subvertatur.

Bene dormit qui non sentit quàm malè dormiat.

Cum abest sensus mali, nihil est mali. Veluti si quis alto somno obrutus, non sentiat incommoditatem strati.

Bonorum crimen est officiosus miser.

Calamitosus est qui rectè vivit, hoc imputatur virtuti si dicunt adversari fortunam; vel sic, quum eget necessariis vir probus, in dedecus vergit bonorum virorum, si virtutis non habeant honorem.

Bona fama in tenebris proprium splendorem obtinet.

Dedecus rectè factorum non potest obicurari; lucet enim ipso pectore, si non respondet opinio populi.

Bene cogitata si excidunt, non occidunt.

Quod rectè proposueris, etiamsi ad tempus excidit, animo tamen non omninò perit.

Bene perdit nummos, iudici cùm dat nocens.

Qui corrumpit iudicem pecuniâ, cùm sit nocens perdit eam, sed suo bono; proindè bene perdit.

Bonis nocet, quisquis pepercerit malis.

Fit injuria bonis, cùm impunitas datur malis. Pauciores boni futuri sunt, si liceat impunè malos esse.

Bono justitiæ proxima est severitas.

Severitas enim est justitia rigidior & exactior, vergens tamen ad clementiam.

Bonum apud virum citò moritur iracundia.

Apud malos viros ira tardissimè senescit, apud bonos citò.

Bona turpitudine est quæ periculum indicat.

Aut sic: Quæ periculum vindicat. Satiùs est pudere, quam pigere; pudor utilis est per quem arcemur ab his quæ periculose fecerimus.

Bona comparat præsidia misericordia.

In alios misericors, meretur ut in ipsùm faventes sint alii, si quid adversi acciderit.

Bonarum rerum consuetudo pessima est.

Vilescit quod consuetum esse coeperit. Bonis rebus nihil debet esse charius. Charum est autem quod rarum est.

Beneficium dignis ubi das, omnes obligas.

Virtuti enim datur, non homini; Et, tuo beneficio bonus in ceteros omnes utitur.

Crudelis in re adversa est objurgatio.

Consolandus est amicus, non objurgandus, in rebus afflicti.

Cavendi nulla est dimittenda occasio.

Nunquam satis caveris. Aliquando nocendi est occidenda occasio, cavendi nunquam.

Cui semper dederis, ubi neges rapere imperas.

Qui adsuaverit semper accipere, is putat jam sibi debere quod datur; adeo ut si negâris, paratus sit eripere hoc ad magnates peculiaritèr attinet.

Crudelem medicum intemperans ager facit.

Ægroti intemperantia facit ut medicus cogatur ad duriora remedia descendere, nempe sectionem, aut ustionem, & similia.

Cujus mortem amici expectant, vitam oderunt.

Ejus vita fuerit invisâ oportet cujus amici mortem optant.

Cum inimico nemo in gratiam cito redit.

Non est statim fidendum inimico. Facile dissolvitur benevolentia, at non sarcitur. Et ira omnium tardissime senescit.

Citiùs venit periculum quod contemnitur.

Magis nocet periculum his qui negligunt, quàm qui cavent.

Castâ virum matrona parendo imperat.

Padica uxor impetrat obsequio suo, ut quicquid velit faciat maritus; & magis imperat cum obsequitur, quàm cum exigit.

Cito ignominia fit superbi gloria.

Arrogantiam semper sequitur infamia, & qui insolenter utitur gloriâ, incidit in ignominiam.

Consilio melius vincas quàm iracundiâ.

Ira præceps est, prudentia sedata. Hâc citiùs efficies quæ voles quàm violentiâ & ferociâ.

Cuius dolori remedium est patientia.

Omnis dolor lenitur patientiâ. Alia aliis malis sunt remedia; at patientia commune est malorum omnium lenimentum.

Cum vitia prosunt, peccat qui resistere facit.

Cum expediat esse malos, tum nocet esse bonos. Et cum præmium est malefactoris, tum benefactoris poena est.

Contemni est levius quàm stultitiâ percuti.

Satius est contemni ob virtutem, quàm stultum quid agere.

Comes facundus in viâ pro vehiculo est.

Et hic versus citatur ab Aulo Gellio, jucundus confabulator facit ut non sentias viæ tædium, perindè ac si vehiculo porteris.

Citò improbarum lata in perniciem cadunt.
Non est diuturna malorum felicitas.

Crimen relinquit vitæ qui mortem appetit.
Videtur accusare viam suam qui mortem appetit.

Cui plus licet; quàm par est, plus vult quàm licet.
Hunc versiculum adscripsi ex Gellio: Cui plus permit-
titur quàm æquum est, is plus sibi sumit quàm oportet,
Hoc convenit in tyrannos & uxores.

Damnare est objurgare, cum auxilio est opus.
Cum amicus afflictus eget auxilio, tum objurgare non
est officiosum, sed damnare est. Primum eximendus
est calamitate, postea, objurgandus, quod suâ culpâ in
eam inciderit.

Discipulus est prioris posterior dies.
Quotidianâ rerum experientiâ reddimur prudentiores.

Diu apparandum est bellum, ut vincas celerius.
Qui in aggrediendo nimium properant, aliquando tar-
dius conficiunt. Mora in apparando non dispendium
est, sed lucrum ad negotium citò conficiendum.

Dixeris maledicta cuncta, cum ingratum hominem dixeris.
Ingratitudo omnia vitia in se complectitur, nullum igi-
tur convicium dici potest contumeliosius. Versus est
Trochaicus.

De inimico nè loquare malum, nocere si cogites.
Si cogites nocere inimico, cave loquaris malè; cavebit
enim ille. Sultum est igitur male dicere. Nam si ami-
cus est, iniquè facis; sin inimicus, minùs illi nocebis.

Deliberare utilia, mora tutissima est.
Tutissimum est, esse lentas consultationes. Nam præ-
cipitata consilia plerumque sunt inauspicata.

Dolor decrescit, ubi quo crescat non habet.
Quum malum venerit ad summum, tum necesse est ut
fiat remissius.

Dediscere flere fœminam, est mendacium.
Id est, Fœmina nunquam hoc dediscet.

Discordia fit charior concordia.
Amantium iræ amoris redintegratio est.

Delibe-

Deliberandum est diu, quod statuendum est semel.

De quo non potes nisi semel statuere, veluti de matrimonio, de sacerdotio; de hoc diu deliberandum est priusquam aggrediaris.

Difficilem oportet aurem habere ad crimina.

Nè facile credas accusanti quempiam.

Dum vita grata est, mortis conditio optima est.

Tum optimum est mori, cum adhuc dulce est vivere.

Damnum appellandum est, cum malâ famâ lucrum.

Lucrum cum jacturâ famæ damnum est, non lucrum.

Ducis in consilio posita est virtus militum.

Frustrâ sunt fortes milites, ni ducis prudentiâ regantur.

Dies quod d'nat timeas citò; raptum venit.

Quod subito contingit, subito solet auferre fortuna; fortasse (timeas) legendum pro (timeas.)

Dimissum quod nescitur, non admittitur.

Non est damnum quod non sentis.

Etiâ innocentes cogit mentiri dolor.

In tormentis sæpe & mentiuntur innocentes, adasti cruciatu.

Etiâ peccata rectè præstatur fides.

Adeò servanda est fides, ut etiâ malis in rebus aliquando præstanda sit.

Etiâ celeritas in desiderio mora est.

Cupienti etiâ festinatio videtur mora.

Ex vitio alterius sapiens, emendat suum.

Ex alienis erratis sapiens colligit quid sit sibi cavendum.

Et deest & superest miseris cogitatio.

Deest, quia non vident, quo pacto possint mederi malis: & superest, quia intelligunt quid debuerint cavere, sed non.

Etiâ oblivisci quod scis interdum expedit.

Quædam hujusmodi sunt, ut sint dediscenda. Legi poterat quid sis, ut sit sensus: Expedit aliquoties meminisse magis, quid præsens tempus & res postulet, quam tua dignitas.

Ex hominum quæstu facta fortuna est Dea.

Studium lucri facit, ut fortuna credatur esse Dea, quæ faveat. Aut (*ex questu*) id est querimoniis: nam illi imputant si quid acciderit mali.

Effugere cupiditatem, regnum est vincere.

Vincere avaritiam aut iram plus est quàm regnum.

Exuli ubi nusquam domus est, sine sepulchro est tanquam mortuus.

Opinor ità legendum.

Cui nusquam domus est, sine sepulchro est mortuus.

Id est, Exul qui nusquam habet domum, perindè est ut mortuus insepultus, aut cui non est sepulchrum; exilium enim mors est civilis.

Etiam qui faciunt, odio habent injuriam.

Nolunt sibi fieri injuriam, nec ii qui faciunt aliis.

Eripere telum, non dare irato decet.

Irato non est danda occasio nocendi, sed potius adimenda.

Se denegare patriæ, exilium est pati.

Sic enim versiculum hunc mutavimus, qui latet & non versatur in républicâ, is suâ sponte exul est.

Etiam capillus unus habet umbram suam.

Nihil est tam minutum quod non possit aliquid.

Eheu quam miserum est fieri metuendo senem.

Miserrimum est consensescere metu mali, quod nondum advenit.

Etiam hosti est æquus qui habet in consilio fidem.

Qui sequitur quod dictat fides, non quod dolus, is etiam hostibus erit æquus.

Exelsis multò facilius casus nocet.

Ex alto cadentibus periculosior est, ac facilior ruina; Ita periculosius deicimur ex altâ fortunâ.

Fidem qui perdit, quo se servet in reliquum.

Qui perdit pecuniam, habet in quod se servet; qui fidem, nihil habet in quod se servet.

Fortuna cùm blanditur, captatum venit.

Insidiatur fortuna cùm blanda est; itaque tum maxime habenda est suspecta cùm maximè prospera est.

Fortunam citius reperias quam retineas.

Difficillimum est retinere fortunam, nè mutetur; & major virtus est tueri parta, quàm parare.

Formosa facies muta commendatio est.

Faventur enim formosi, etiamsi nihil dicant.

Frustrà rogatur, qui misereri non potest.

Qui non potest mollescere precibus, quid opus est hunc rogare?

Fraus est accipere quod non possis reddere.

Dolus est accipere beneficium a quoquam, cui non possis tantundem reddere.

Fortuna nimium quem fovet, stultum facit.

Magnæ felicitatis comites sunt stultitia & ignorantia.

Fatetur facinus qui iudicium fugit.

Qui detrectat iudicium, indicat se sibi mali conscium esse.

Felix improbitas optimorum est calamitas.

Quoties fortuna favet improbis; hoc sit calamitate, & malo optimorum.

Feras, non culpes, quod vitari non potest.

Hic versus nominatim citatur à Gellio, quod mutari corrigique non potest, id tacitè ferendum est, non vituperandum.

Futura pugnant ut se superari sinant.

Sic instant futura mala, ut tamen vinci vitarique possint prudentià.

Furor fit læsa sæpius patientia.

Et hoc carmen citatur à Gellio. Lenes cùm sæpiùs provocantur, tandem irritati graviùs irascuntur; quia rariùs & seriùs commoventur.

Ficta cito ad naturam redeunt suam.

Simulata non diu durant. Et juxta Flaccum.

Naturam expellas furcâ licet, usque recurves.

Ordo carminis inversus est.

Citò ad naturam ficta redeunt suam.

Fidem qui perdit, non potest ultrà perdere.

Omnia perdidit qui fidem perdidit.

Facilitas animi ad partem stultitiæ rapit.

Facile

Facile adducitur ad vitia qui facili est animo; ut *Mitio* ille Terentianus, qui ob facilitatem sexagenarius novus factus est maritus.

Fides, ut anima, unde abiit, nunquam eò redit.

Ut vita semel amissa nunquam revertitur, sic nec fides; juxta illud, *Qui semel scurra, nunquam bonus pater familias.*

Fidem nemo unquam perdit nisi qui non habet.

Pecuniam non perdit nisi qui habuit. At fidem is dicitur perdidisse qui non habuit, id est, qui perfidus fuit.

Fortuna obesse nulli contenta est semel

Nullum malum venit sine incurso alterius mali.

Fulmen est ubi cum potestate habitat iracundia.

Versus est Trochaicus: Potens cum irascitur, fulminat, non irascitur.

Frustrà cum ad senectam ventum est, repetes adolescentiam.

Et hic Trochaicus est. Non licet rejuvenescere. Proinde seni tractanda sunt senilia.

Falsum maledictum, malevolum mendacium est.

Qui conviciatur & mentitur, malitiosè mentitur.

Femina naturam regere, desperare est ominus.

Omnes desperant se posse regere mulieris ingenium.

Fer difficilia, ut facilia levius feras.

Exerce te rebus difficilioribus, ut alia faciliùs feras.

Fortuna nulli plus quàm consilium valet.

Consilium plus efficit quàm felicitas.

Fortuna vitrea est, cum splendet frangitur.

Vitrum cum maximè lucet, tum facillimè frangitur. Ità splendidissima fortuna minimè durabilis est.

Feras quod ledit, ut quod prodest perferas.

Ut potiaris commodo, feras incommodum.

Facit gratum fortuna quam nemo videt.

Fortuna facit invidiosum, nisi lateat; Ergo dissimulanda est.

Frugalitas miseria est rumoris boni.

Hunc versum addidi ex *Gellio*. Esse frugalem, rumor quidem bonus est, sed infelix & parùm vulgò laudatus

cui

cui profusio magis placet. Nisi mavis miseriam accipere pro penuriâ sive inopiâ. Nam tum erit sensus: Qui laudatur frugalis, is non laudatur. Tertius sensus argutissimus est; Frugalitas est parcimonix vitium, sed sub honesto laudat oque nomine.

Grave præjudicium est quod iudicium non habet.

Post præjudicia sequuntur iudicia, in quibus excutiuntur præjudicia. At grave est illud præjudicium, quod non sequitur aliud iudicium, sed ipsum iudicium, hoc est, veluti si princeps præ se ferat animum inimicum in quempiam, nullus sit iudex qui secus ausit iudicare.

Gravissima est probi hominis iracundia.

Vir bonus ut tardior est ad iram, ita gravius irascitur si victa sit illius bonitas.

Gravis animi pœna est, quem post factum pœnit.

Magnam pœnam dedit quem pœnitet facti.

Gravis animus dubiam non habet sententiam.

Vir constans certa habet consilia.

Grave est malum omne quod sub aspectu latet.

Malum illud est immedicabile quod prætextu bonæ rei personatum est. Nam hic aspectum vocat personam.

Gravius nocet quodcumque inexpertum accidit.

Nova mala gravius dolent.

Gravior inimicus qui latet sub pectore.

Affectus vitiosus maximè nocet homini; at is latet sub pectore, nec potest excuti.

Gravissimum est imperium consuetudinis.

Consuetudo planè tyrannidem quandam obtinet in rebus humanis, adeò ut stultissima quæque si semel inoleverint, revelli non possint.

Grave crimen, etiam cum dictum est leviter, nocet.

Veluti si quis apud Anglos, vel joco vocet aliquem Proditorem, non caret periculo ob odium criminis.

Heu quam difficile est gloriæ custodia?

Fama honesta facillimè contaminatur, & difficilior est eam tueri quàm parare.

Homo extra corpus est suum, cum irascitur.

Non

Non est apud se quisquis irascitur; Respondet illi superiori; *Absenti loquitur qui cum irato litigat.*

Heu quam est timendus quicumque mori tutum putat.

Qui mortem contemnit, is vehementer est timendus, propterea quod, Alienz vitæ dominus est quisquis suæ contemptor est.

Homo qui in homine calamitoso est misericors, meminit sui. Intelligit enim sibi posse accidere, ut sit opus auxilio. Versus est Trochaicus.

Honesta est turpitudine pro bonâ causâ mori.

Gloriosa est infamia, vitam inpendere iustitiæ. Et hic Trochaicus est.

Habet in adversis auxilia, qui in secundis commodat.

Et hic Trochaicus est. Qui cum feliciter agit, aliis subvenit, huic alii subveniunt in rebus adversis.

Heu quam miserum est lædi ab illo de quo non posses queri!

Et hic Trochaicus est. Durum est lædi, vel ab amico, vel à potente; quod queri de altero non est honestum, de altero non est tutum.

Hominem experiri multa paupertas jubet.

Paupertas ingeniosa est, & artium repertrix: Et Ingenium mala sæpe movent, juxta Nasonem.

Heu dolor! quam miser est, qui in tormento vocem non habet.

Et hic Trochaicus est. In tormentis verum exquiritur; at quidam ita torquentur ut non audent verum dicere; scientes quid velit taceri, qui torquet.

Heu quam penitenda incurrunt homines vivendo diu!

In longâ vitâ multa accidunt quæ nolis. Hic quoque Trochaicus est.

Habet suum venenum blanda oratio.

Insidiosa est blandiloquentia & mellitum venenum.

Homo toties moritur, quoties amittit suos.

Orbitas mors quædam est.

Homo semper in sese aliud fert, in alterum aliud cogitat.

Hic est Iambicus Tetrameter. Nemo non est dissimulatur.

Honestus rumor alterum est patrimonium.

Tan.

Tantundem ferè valet honesta fama quantum patrimonium.

Homo nescit si dolore fortunam invenit.

Non sentitur dolor quo paratur aliquid commodi.

Honestè servit qui succumbit tempori.

Honestum est servire tempori, & cedere fortunæ ad tempus.

Homo vitâ commodatus, non donatus est.

Vita datur ad tempus, ut, qui dedit, exigat suo jure quandocunque velit.

Hæredem scire utilius est quam quærere.

Quidam codices habent *ferre pro scire*. Satius est ferre qualemcunque hæredem, quam nullum habere.

Si legas *scire*, sensus est. Præstat habere liberos quibus tua relinquant, quàm circumspicere alienos, quibus tua relinquant.

Hæredis fletus sub personâ risus est.

Hic quoque versus citatur à Gellio. Fletus hæredis est risus personatus, id est dissimulatus: gaudet enim, etiam si fleat.

Habent locum maledicti crebræ nuptiæ.

Vulgus malè sentit de multere sæpe nuptiâ.

Inferior horret quicquid peccat superior.

Quod principes peccant, id recidit in malum plebis.

Inimicum ulcisci, vitam accipere est alteram.

Jucundissima res est vindicta, & velut altera vita. Primum vitam tuetur suam, deinde capit voluptatem ex ultione.

Id agat, nè quis tuo te merito oderit.

Odium effugere non possumus; ne quis nos meritò oderit, id cavare possumus.

Invitum cum retineas exire incitas.

Qui non cupit manere, hunc quo magis retines, hoc magis cupit abire.

Ingenuitatem lædis, cum indignum rogas.

Servile est, supplicem esse homini indigno; læditur igitur ingenuitas.

In nullum avarus bonus est, in se pessimus.

Nulli benefacit avarus, se vero etiam discruciat custodia rerum suarum.

Inopi beneficium bis dat, qui dat celeriter.

Bis gratum est beneficium quod statim promptèque datur egenti.

Instructa inopia est in divitiis cupiditas.

Cupere, cum abundes, inopia quædam est, non expedita, sed instructa & onusta; quasi dicat, dives inopia.

Invitat culpam, qui peccatum præterit.

Qui dissimulat peccatum, is invitat ut iterum peccetur.

Fecundum nihil est nisi quod reficit varietas.

Nihil tam dulce, quod non pariat satietatem, nisi varietate condidatur.

Ingenuitas non recipit Contumeliam.

Generosi & ingenui animi est negligere contumeliam.

Aut sic; Generosus animus impatiens est contumeliæ.

Impune peccat in eum, qui peccat rarior.

Fortè sic legendum est, impune peccat, cum quis peccat rarior; aut impune peccat, cum quis peccat rarius.

Ingratus unus miseris omnibus nocet.

Unius hominis ingratitude facit, ut nec gratis succurratur cum egeant.

In miserâ vitâ nulla contumelia est.

Hoc carmea variè reperi depravatum, & haud scio an rectè divinàrim: Non viderur contumelia, quam facias in hominem malum, & infelicem: Nisi sic mavis, in vitia miseri contumelia est discere; id est, contumeliæ genus est insectari vitia hominis miseri qui magis eget consolati-
(tione.

Inopiæ parva desunt, avaritiæ omnia.

Seneca citat hujusmodi Publii carmen.

Luxuriæ desunt multa, avaritiæ omnia.

Quamquam hic quoque Versus constabit si legas, Inopiæ desunt parva, sive pauca: Quod ego malim. Multa desiderat pauper ad vitæ usum, sed avarus magis eget, qui nec id habet quod habet.

Ita amicum habeas, posse ut fieri inimicum putes.

Et hic citatur à Gellio. Sic ama, tanquam osurus; Ita confidas amico, ut si fiat inimicus, non multum possit lædere.

Invidiam ferre, aut foris aut felix potest.

Fortunati negligunt invidiam, vir fortis contemnit.

In amore mendax semper iracundia.

Eadem est sententia quam antè dixit;

Amans iratus multa mentitur sibi.

Invidia tacitè, sed minutè irascitur.

Invidus habet iram suam, sed dissimulatam, & minutam hoc est, de re nihili.

Iratum breviter vites, inimicum diu.

Ira statim subsidit odium diuturnum est. Odit autem quisquis est inimicus. Ab hoc igitur diu cavendum est, imò semper. Hoc ipsum admonet sapiens Hebræus.

Ab hoste reconciliato cavendum.

Injuriarum remedium est oblivio.

Vindicta non medetur injuriis tibi factis, sed oblivio.

Iracundiam qui vincit, hostem vincit maximum.

Trochaicus est. Fortissimi est, iram suam vincere. Hoc Alexander, ille magnus orbis dominator, non potuit.

In malis sperare bonum nisi innocens nemo solet.

Et hic Trochaicus. Bona conscientia facit ut in malis speremus Superos auxiliaturos.

In vindicando criminosa est celeritas.

Quidem habent, in judicando. Nè sis præceps vel ad ultionem, vel ad judicandum.

Inimicum quamvis humilem docti est metuere.

Sapientis est non contemnere hostem quantumvis humilem? potest enim per occasionem nocere.

In calamitosos risus etiam injuria est.

Miseri risu etiam offenduntur. Et quibus res sunt minus secundæ, ad suspicionem mali rapiunt etiam casu dicta.

Judex damnatur cum nocens absolvitur.

Cum absolvitur nocens tunc judex non innocens sit oportet.

Ignoscere humanum, ubi pudet cui ignoscitur.

Non

Non ignoscendum est nisi pœnitet facti.

In rebus dubiis plurima est audacia.

Fortè legendum est plurimum vel plurimi. Multùm valet audacia cùm res est dubia, hoc est, periculosa.

Illo nocens se damnat quo peccat die.

Quisquis admittit scelus, illicò sibi damnatus est, iudice conscientia; etiamsi iudex nemo pronunciet.

Ita credo amico, ne sit inimico locus.

Idem dixit antea: *Ita amicum habear, &c.*

Iratus etiam facinus consilium putat.

Qui irascitur, etiam scelus putat iudicio rectèque fieri, aut iratus lædi se putat ab eo qui bene consulit.

Improbè Neptunum accusat qui iterum naufragium facit.

Hoc addidi ex Gellio. Qui semel expertus, iterum exponit se periculo, imprudenter accusat Fortunam. Est autem & hic Trochaicus Tetrameter.

Loco ignominia est apud indignum dignitas.

Honor commissus indigno non honestat eum, sed magis dedecorat.

Laus ubi nova oritur, etiam vetus admittitur.

Si iterum rectè facies, efficies ut superiori de re famæ fidem habeant homines.

Laeso doloris remedium inimici dolor.

Suum malum minùs sentit qui potest ulcisci.

Levis est fortuna; citò reposcet quæ dedit.

Fortuna inconstans statim repetit & aufert, si quid dedit.

Lex universa est, quæ jubet nasci & mori.

Necessitas nascendi & moriendi neminem non completur.

Lucrum sine damno alterius fieri non potest.

Unius lucrum damnum est alterius. At non item in rebus animi.

Lascivia & laus nunquam habent concordiam.

Intemperantia semper obnoxia est infamiae.

Legem nocens veretur, fortunam innocens.

Innocens etsi non veretur leges, ut nocens; tamen ti-

met

met fortunam, quæ nonnunquam opprimit innocentem.

Luxuria defunt multa, avaritia omnia.

Hunc versum citat Seneca in controversiis: Multis profusor, avarus eget omnibus; illi multis est opus, qui multum absument; huic nihil est satis, cum sit insatiabilis.

Malignos fieri maximè ingrati docent.

Ingrati faciunt, ut qui benigni fuerint contractius dolent. Hos enim Malignos vocat, id est parcos.

Multis minatur qui uni facit injuriam.

Omnes expectant injuriam ab eo qui uni fecerit.

Mora omnis odio est, sed facit sapientem.

Molesta est mora in omni re, tamen ea res nos reddit sapientes, nè quid agamus temerè aut inconsultò.

Mala causa est quæ requirit misericordiam.

Innocentia non eget misericordiâ sed æquum desiderat judicem. At cum fiducia rei tota est in misericordiâ judicis, pessimam habet causam.

Mori est felicius antequam mortem invocet.

Ille feliciter moritur qui tum moritur dum adhuc jucunda est vita, ac nondum hujus tædio mortem optat.

Quidam codices pro felicius, habent felicius.

Miserum est tacere cogi quod cupias loqui.

Durum est cum non licet loqui quod velis; nam illic multò minus licebit facere quæ velis, si loqui non licet.

Miserrima est fortuna quæ inimico caret.

Felicitas incitat inimicitias: ergo cui nullus invidet, is miserrimus sit oportet.

Malus est vocandus qui suâ causâ est bonus.

Qui bene facit commodi sui causâ, is malè facit.

Malus ubi bonum se simulat tunc est pessimus.

Diffimulata malitia pessima est.

Metus cum venit, rarum habet somnus locum.

Timor abigit somnum. Aut non est dormitandum in periculo.

Mori necesse est, sed non quoties volueris.

Aliquando optant mortem homines, cum mori non possint. At semel duntaxat moriendum: nam à morte non

datur reviviscere. Hoc dictum adversus eos, qui quoties accidit aliquid in vita molesti, mortem optant, quasi liceat reviviscere.

Malè geritur quicquid geritur fortunæ fide.

Quod à fortunâ pendet, id parum est firmum.

Mortuo qui mittit munus, nil dat illi adimit sibi.

Olim solebant inferias exhibere mortuis; hoc perit vivis, & nihil accipit mortuus, Trochaicus est.

Minor est, quam servus, dominus qui servos timet.

Infra servos est, qui servos suos timet; nempè mali sibi conscius.

Magis hæres fidus nascitur quàm scribitur.

Filius nascitur hæres, hæredipeta scribitur. Hoc adversus illos qui fraudatis iis quos natura conjunxit ob offensam aliquam res suas ad alienos transferunt.

Malo in consilio fœminæ vincunt viros.

In rebus malis plus sapiunt fœminæ quàm viri.

Mala est voluptas, alienis assuescere.

Dulcis cibus alienus, sed fœda voluptas est, assuescere alienis.

Magno cum periculo custodimur quod multis placet.

Trochaicus est. Difficile est servare quod expetunt multi, veluti pecuniam aut formosam uxorem.

Mala est medicina, ubi aliquid naturæ perit.

Medicina quæ lædit naturam, dura est; veluti quæ membrum aufert.

Mala naturæ nunquam doctrinâ indigent.

Ad mala vel citra doctrinam sumus idonei; virtus discitur.

Miseriam nescire est sine periculo vivere.

Qui sine periculo vivit, is feliciter vivit; vita tuta quamvis humilis, felicissima est.

Malè vivunt qui se semper victuros putant.

Semper enim prorogant in crastinum, si quid est voluptatis aut bonæ rei.

Maledictum interpretando facies acrius.

Quidem excusant convicium interpretatione, atque ita magis irritant.

Malè secum agit ager, medicum qui heredem facit.

In-

Invitat enim ut occidat.

Minus decipitur cui negatur celeriter.

Minus enim diu sperat, & frustratur levis.

Mutat se bonitas quam irritat injuria.

Boni fiunt mali si provoces.

Mulier cum sola cogitat, malè cogitat.

Mulier apud se cogitabunda, aliquid mali volvit in animo: pudor enim cohibet eum sexum, qui abest in solitudine.

Malefacere qui vult, nusquam non causam invenit.

Malis nunquam deest occasio malefaciendi.

Malevolus semper suâ naturâ vescitur.

Etiam si deest præmium maleficii tamen malevolus fruitur suâ malitiâ, & vel gratis malus est.

Multos timere debet quem multi timent.

Quem multi timent hunc pauci amant. Is igitur vicissim timeat oportet, à quibus timetur.

Malè imperando summum imperium amittitur.

Summum imperium est, bene imperare; id amittitur malè imperando. Aut nullum imperium tam potens quod non amittitur si tyrannicè imperes.

Mulier quæ nubit multis, multis non placet.

Malè audiunt vulgò quæ sæpius mutant maritum. Aut infelices sunt, aut incontinentes, aut inconstantes, aut morosæ. Quæcunque enim nubit marito secundo, priori displicuit à quo divertit.

Malum consilium est, quod mutari non potest.

Nunquam te involvas hujusmodi nodo, ut explicare te non possis. Hunc versum adjecimus ex Aulo Gellio.

Nihil agere semper infelici est optimum.

Qui infortunatus est in rebus gerendis, huic optimum est in otio vivere.

Nihil peccant oculi si animus oculis imperet.

Oculos inculamus, quasi ministrent occasionem malarum cupiditatum; At animus in culpâ est, qui oculis non imperat.

Nihil proprium ducas quod mutari possit.

Nihil existimes verè tuum, ac perpetuum, quod possit auferri.

Non citò ruinâ perit vir, qui ruinam timet.

Fortasse sic legendum ut sit Trochaicus.

Non citò perit ruinâ qui ruinam prætimet: Id est, Non facilè opprimitur incommodo, qui præcavet incommodum; & non facilè opprimitur periculo, qui periculum observat.

Nescis quid optes, aut quid fugias, ita ludit dies.

Iambicus est Tetrameter. Ita ludit tempus, & fortunæ vicissitudo, ut sæpe, quæ putâris optima, sentias maximè nocere, & è contrâ.

Nunquam periculum sine periculo vincitur.

Et hic citatur à Gellio. Audendum est aliquo pacto, si cupias effugere periculum; Nam qui timet omnia, nunquam sese explicabit.

Nulla tam bona est fortuna de quâ nil possis queri.

Trochaicus est. Felicitati semper aliquid adjunctum est incommodi.

Nusquam melius morimur homines, quam ubi libenter vivimus.

Ibi mori optimum, ubi jucundè vivimus. Trochaicus est.

Negandi, causa avaro nunquam deficit.

Qui non dat libenter, semper aliquam invenit causam cur non det.

Nimum altercando veritas amittitur.

Moderatâ disceptatione veritas excutitur, ac immoderatâ perditur. Id quod prorsus accidit sophisticis quibusdam ac rixosis disputatoribus. Hic versus à Gellio citatur.

Quotidiè damnatur, qui semper timet.

Qui sibi conscius, semper timet supplicium; is quotidiè damnatur.

Quotidiè est deterior posterior dies.

Semper ætas vergit in pejus, hoc est, mores hominum indies magis ac magis degenerant.

Ridiculum est odio nocentis perdere innocentiam.

Trochaicus est. Stultum est sic odisse peccatum, ut ipse pecces;

pecces; veluti si quis ob impudicam uxorem veneno tollat adulterum, & sic punia adulterum, ut ipse fiat veneficius.

Parus beneficii est, quod petitur bene si neges.

Quidam ita molestè dant, ut gratiam amittant beneficii.

Quidam adeò commodè negant, ut videantur dedisse.

Stultum est timere quod vitari non potest.

Veluti mortem, aut aliud fatale incommodum.

Timidus vocat se cautum, parcum sordidus.

Suis quisque vitiis blanditur eaque extenuat mutatis nominibus.

Veterem ferendo injuriam, invitas novam.

Et hic citatur ab Aulo Gellio, Si finas impunitum peccatum, facis ut iterum libeat peccare.

Tam deest avaro quod habet, quàm quod non habet.

Hunc Senarium citat Seneca in Controversiis. Avarus non magis utitur suis quam alienis, utrisque igitur ex æquo caret.

O vita misero longa; felici brevis.

Et hunc refert Seneca. Infelices laborant vitæ tædio; Felicibus mors ante diem videtur accidere; quod vitæ tædium non sentiant.

RODOLPHUS AGRICOLA.

Johanni Agricolæ, suo fratri, S. D.

Nihil habeo, mi frater, quod vel ego aptius tibi pro nostra necessitudine, ut qui frater sim tuus, offerre possim; vel tu potius pro tua ætate, ut qui prima juventæ spatia ingrederis, ex me expectare debeat, quàm ut undecumque possim, ea tradam tibi, quibus & eruditione ornator, & vita melior evadas Idq; dignum studiis meis, dignum amore nostro arbitror munus, ea parare tibi quorum usus non tempore intercidat, non casibus obnoxius sit: sed quemadmodum natura perpetuo nos devinxit pignore, ita illa quoq; quæ à me accipis, solida perindè

sint perpetuòq; tibi adjumento futura. Quod si pulchrè apud Poetam ille monuisse filium videtur, qui inquit, *Disce puer virtutem ex me, verum; laborem; Fortunam ex aliis*, & illi quidem cujus omnis conatus pendebat ex fortuna, omnis ad fortunam labor dirigebatur; non immeritò virtutis ego tibi hortamenta colligam qui vitam hactenus eis impendi studiis, quæ verà certissimâque ad virtutem ducunt viâ, quæque in rebus humanis quid expetendum sit, quid fugiendum, quid rectè secusque fiat, veluti in speculo, conspiciendum nobis, considerandumque proponunt. Cum sint autem permulta quæ ad vitæ pertinent institutionem, Græcis, Latinisque literis conscripta; egregia imprimis & mirabilis. *Isocratis ad Demonicum Parænesis* mihi videtur. Ea enim suavitas est dicendi, is ornatus, & (ut ita dicam) sculptura orationis; tanta præterea majestas, utilitas, decor præceptorum, ut, si quemadmodum pugiles meditados quosdam nodos nexusque habent, quibus in certamine subitò vel non cogitantes etiam utantur; ità nos quoque oporteat certa quædam & ad manum deposita vitæ habere præcepta, quæ omnes nostras velut ad filum, dirigant actiones, quorumque tenax refixa mentibus nostris memoria, recti nos limite egredi ubique vetet; hic libellus aprus vel maximè ad hanc rem, atque accommodatus mihi videbatur. Eum itaque in Latinum sermonem è Græco converti, rem scrupulosam coactus, ut numeros quoque, quorum ille fuit observantissimus, & schemata, vel (ut nos dicimus) exornationes orationis, quoad possem imitarer. Per similiter enim cadentia & desinentia, & æquata, & contraposita, & reliquos, id genus ornatus, volvitur oratio. Quorum ut studiosus præcipuè Gorgias Leontinus Præceptor ipse, alique ætatis illius sophistæ fuerunt; ità diligentior ipse, ut secuti ipsum, non affecti viderentur. Hunc ego legendum tibi etiam atque etiam, & ad verbum quòque ediscendum sentio, semperque velut ante oculos tanquam regulam quandam, vitæque præscriptum habendum. Ita fiet ut non solum instruat os tuum, verum animum quo-

quoque emendet. Quemadmodum enim ad doctrinam præcipuum est, Intelligere quæ legas; ita ad virtutem maximum, facere quæ intelligas.

ISOCRATIS ad DEMONICUM

Parænesis per Rodolphum Agricola à Græco.

in Latinum sermonem traducta.

IN multis, Demonice, rebus multum inveniæmus distantes bonorum mentes, atque malorum cogitationes; multò verò maximum accepere discrimen circa mutuam consuetudinem vitæ. Hi enim præsentēs solam amicos venerantur, illi eos quoque ubi longè absunt benevolentia prosequuntur, & malorum quidem amicitias tempus exiguum dissolvit, ac bonorum nè omnis quidem ævi tractus extinguit. Quum putem igitur eos qui gloriam experunt, quique suos eruditioni conatus destinant, bonos & nequaquam malos decere sectari, hanc orationem dono tibi misi, indicium erga te benevolentia, signumq; cum Hipponico familiaritatis. Decet enim liberos quemadmodum facultatum, ita amicitia quoque paternæ hæreditatem suscipere. Video autem & occasionem nobis convenientem, & præsentis nos opportunitatem temporis adjuvantem. Tu enim erudiri cupis, ego erudire alios adnitor. Tu sapientiæ studio adhuc teneris, ego deditos illi rectâ viâ deduco. Quicumq; autem adhortatorias ad amicos suos orationes conscribunt, pulchrum illi quidem opus assumunt; non tamen circa id, quod est in philosophiâ præstantissimum, laborant. Qui verò adolescentibus præmonstrant, non ea quibus vehementiam in dicendo consequantur, sed quo pacto vitâ moribusq; industrii fiant; tanto magis quàm illi audientibus proferunt, quantum interest, quod illi ad sola ipsos verba conformant, hi verò ipsorum quoq; facta emendant. Quamobrem nos non exhortationem tibi parantes, sed institutionem tibi scribentes, pergemus nostri te consilii participem facere, quæ res oporteat adolescentes desiderare, &

quæ rursus opera vitare; qualibus item hominibus se conjungere, & quomodo suam ipsorum vitam instituire. Quicumque enim vitæ cursum hoc itinere fecerunt, hi soli ad ipsam virtutem ingenuè adire potuerunt; quâ non res honestior, non constantior est ulla. Pulchritudo enim vel valetudine perit, vel tempore flaccescit. Divitiarum vitiorum sunt potius quàm integritatis ministræ, facultatem nempe desidii præbentes, & ad voluptatem juvenes incitantes. Robur prudentiæ conjunctum profuit, sine illa verò sæpius eum, qui id habet, offendit: & corpora quidem eorum qui se exercent adornat, industriam verò mentis obscurat: Virtutis autem possessio, quorum bona fide mentibus ipsa coaluerit, sola confescit, divitiis potior, utiliorq; generis splendore; quæq; fieri nequeunt ab aliis, illa suis viribus subdens, & multitudini metuenda constantè expectans, desidiam dedecus, laborem laudem arbitratur. Hoc cognitu per facile est ex gloria certaminum Herculis, operumq; à Theseo gestorum, quibus morum præstantia tantum laudis insigne operibus adjecit, ut omnis temporum posteritas, rebus quas gesserunt offundere nequierit oblivionem. Sed & tu quoque memor patris tui vivendi sectæ, nonne habebis pulchrum & domesticum eorum quæ à me tibi dicentur exemplum? Neque enim parvi virtutem faciens, neque sordidæ deditus egit ætatem, sed corpus laboribus exercebat, animo pericula subibat; neque extra modum divitias expetebat, sed præsentibus quidem fruebatur bonis, veluti mortalis, gerebatque curam futurorum velut immortalis. Neque verò contemptè vitam instituerat, sed elegans erat & magnificus simulque expositus amicis. Impensius laudabat officio ipsum prosequentes, quam generis sibi necessitudine devinctos. Persuadebat enim multò ad amicitiam efficacior rem esse naturam lege, mores genere, electionem necessitate. Tempus in præsentia nos deficeret, si omnes illius actiones enumerare pergamus: exacteque de illis nobis alio erit loco differendum. Nunc signum quoddam

Hipponici sustulimus naturæ; ad quem velut exemplar vitam formes oportet, legemq; tibi mores illos putes, & imitatorem te æmulumque virtutis paternæ præbeas; turpe namq; fuerit, pictores pulcherrima quæq; exprimere animantium, & liberos non imitari industriam parentum. Existimes autem nullum ita pugilem contra adversarios suos decere meditari, sicut te considerare, quo pacto cum patris tui ratione vivendi decertes. Fieri autem non potest, ut animum quisquam taliter formet, nisi multis antè honestisque præceptis fuerit expletus. Corpora namque moderatis laboribus, animus verò actionibus honestis, roboratur. Experiar igitur breviter ea tibi exhibere, quibus observandis in vita plurimum videaris virtutibus additurus, & gloriam cunctos apud homines consequuturus.

Primum quidem piè divina colas; non solum sacrificans, verum etiam quod jurâris præstans. Illud enim affluentia opum est signum, hoc morum probitatis indicium.

Numen venerare semper quidem præsertim quod civitas; sic enim simul videberis sacra Deo facere, legibusque obtemperare.

Talem te exhibeas erga parentes, quales exhibere se tibi voles ex te progenitos.

Firma te exercitationibus corporis, non iis quæ robori, sed quæ sanitati conducunt. Id assequeris, si desinas laborare tolerando adhuc labori sufficiens.

Neque in risum proclivis esse velis, neque in verba confidens; illud enim stulti est, istud furentis.

Quæ factu turpia sunt, nè dictu quidem putes honesta.

Fac assuescas non tristis esse, sed cogitabundus: propter illud enim ferox, propter hoc providus esse crederis. Putes imprimis decore te modestiam pudorem, justitiam, temperantiam; istis enim omnibus contineri probitas adolescentium videtur. Neque latitatum te, si turpe quippiam feceris, spes: ut enim alios celes, teipsum tamen conscium habebis.

Deum time, parentes honora, amicos reverere, legibus obedi, voluptates sectare gloriæ junctas: oblectatione enim cum bone-

72 ISOC. ad DEMONICUM.

honestate nihil est melius, sine illâ nihil est pejus.

Obreſtationes devites, tametsi fuerint falsa; vulgus enim veritatem ignorat, opinionemque potius spectat.

Sic facito cuncta velut neminem celaturus; tametsi enim parumper occultes: postea tamen detegeris.

Plurimum tibi opinionis adjunges, si appareat ea te non facere, quæ si fuerint ab alis facta, reprehendas.

Si cupidè didiceris, multa quoque discas. Quorum habes doctrinam, ea meditationibus custodias; ac quæ nescis, ea præceptis adjuuge doctrinam. Equè namque turpe est, eum qui utilem audit orationem non addiscere, & cui datur ab amicis munus aliquod non recipere.

Vita otium studio percipiendæ eruditionis impende; sic enim difficulter ab aliis inventa facile tibi percipere contingat. Puta multitudinem præceptionum multis opibus esse potiorum; ista enim celeriter dilabuntur, illa in omne permanent tempus. Soli enim rerum omnium immortalis est Sapientia.

Nè pigeat longum facere iter ad eos qui conducibile aliquid docere proſtentur. Turpe namque fuerit mercatores tanta transire maria, quo cumulatiores opes suas efficiant; adolescentes verò nè terrâ quidem sustinere proſciſci aliquo, quatenus meliorem suam faciant mentem.

Moribus fac ut sis comis, verbis autem effabilis. Est autem comitatis, benignè obvios appellare; affabilitatis, familiariter cum ipsis verba communicare. Benignum te præbeas cunctis: optimis autem utaris. Sic & illis inimicus non eris, & istis amicus fies.

Neque crebro convenies eosdem; neque diu cum iis agas de eisdem: SATIETAS enim est omnium.

Exerce spontaneis teipsum laboribus, ut adactos quoque perferre queas.

A quibus turpe est animum vinci, eorum omnium temperantiam exerce, lucri, iræ, voluptatis, doloris.

Id autem continget, si lucrum putaveris in quo gloriam augeas, non quo divitias addas. In ira, si talis sis adversus peccantes, qualis delinquenti tibi esse alios velles. In iucundis

si

fi turpe putaveris servum tuum imperare; voluptatibus vero servare: In adversis, si alienas respicias calamitates, tibi quod homo sis in memoriam subinde reducas.

Verborum magis quam pecuniarum deposita tuere: decet nempe viros jurejurando se fideiiores præstare.

Consentaneum puta, perinde malis non credere, quemadmodum fidem bonis habere.

Quæ nolis efferi, nemini dixeris; tantundem expediat ea taceri, & tibi dicenti, & illis qui audierint.

Jurandum adactum propter duas accipito causas, vel ut te ipsum turpi crimine exsolvas, vel ut amicos in magnis periculis serves. Pecuniarum autem gratiâ per nullum Numen juraveris; videberis enim aliis pejerare, aliis pecuniarum cupidus esse.

Nullum fac amicum, nisi exploraveris ante, quo pacto prioribus usus sit amicis. Spera namque ipsum erga te futurum talem, qualis & erga illos fuit.

Tardè sis amicus, factus autem da operam ut permanear; Tantundem enim dedecoris est, & nullum amicum habere, & crebro subinde amicos mutare.

Neq; cum damno amicos probes, nec inexpertus ipsorum esse velis: Hoc autem facies si, & cum nullius indigeas, te similes indigere, & illa quæ vulgari nihil referat velut occultanda congedas; deceptus enim opinione, nihil offendes; non deceptus mores illorum rebus fictis nosces. Amicos proba & ex vitæ adversitate, & ex periculorum societate. Aurum enim igne perspicimus amicos però inter adversa cognoscimus.

Amicos hoc pacto uteris commodissimè si non ut ab eis rogeris, expectes sed pollicens ultrò ipsis in tempore succurros.

Æquè putes turpè & ab inimicis superari injuriis, & ab amicis superari beneficiis.

In familiaritate proba non solum malis tuis indolentes, verum etiam bonis non invidentes: multos enim, qui cum infelicibus morerent, prosperitatis illorum invidia torquet.

Absentium amicorum fac memineris apud præses, ut rationem etiam istorum quoque absentium habere videaris.

Circa vestitum elegans, non splendidus esse velis: est autem elegans

elegantis quidem esse magnificum, splendidi verò profusum: Ama rerum non immensam possessionem, sed moderatam perfruitionem.

Contemne divitiarum studio occupatos, atque iis quæ habent uti nescientes. Simile namque contingit illis quod equum possidenti bonum, & equitare nescienti.

Annitere divitias tibi, pecunias scilicet atque possessiones apparare: Sunt autem pecuniæ illorum, qui rectè ipsis frui sciunt; possessiones, qui ipsis uti queunt.

Dilige quas habes facultates, duas ob causas; ut & magnum aliquod damnum resarcire, & amicis probè laborantibus possis opem ferre; ad reliquum vitæ usum, non plus a quo sed moderatè ista concupisce. Amplectere quidem præsentia, quærasque meliora.

Nulli calamitatem exproberis; communis enim est fortuna, & futurum incertum.

Bonis benefac, honestus enim thesaurus est gratia quæ à bono viro debetur.

Si malis benefacias, simile tibi contingeret quod iis qui alienos canes pascant: Illi enim danti sicut temerè occurrenti allatrant: mali quoque eos qui prosunt, sicut qui nocent similiter offendunt.

Adulantes aversare, perindè atque fallentes: utrique enim cum eis fides habetur injuria afficiunt eos qui sibi crediderunt.

Si amplexus fueris amicos, qui ad pessima gratificantur; non habebis unquam qui tibi ad ea quæ sunt optima sequendum assistant.

Comem te præbeas iis quibuscum conversaris, & non insolentem; superbiorum enim fastum vix servi quoque perferent, at morum comitatem cuncti benigniter acceptant.

Eris autem comis si neque jurgator sis, neque implacidus, neque sum omnibus contendas, neque iræ eorum cum quibus agis, celeriter occurras, neque si injustè quidem fuerint irati sed effervescentibus concedas; deinde ipsos ubi relanguerit ira, reprehendas. Neque inter ridicula seriis, neque inter seria ridiculis gaudeas. Intempestivum enim ubiq; est molestum. Ne-

que

que ingrati gratiam in eas, quod multis evenit, qui faciunt quidem, sed agra tamen amicis inserviunt. Neque cupidus fueris, vel culpandi, quia grave est; vel castigandi, quia est acerbum.

Imprimis, cave tibi à potandi consuetudine: quod si quando tulerit tempus, ante ebrietatem surge. Cum fuerit mens vino corrupta patitur idem quod currus solent qui suos effuderunt aurigas, ibi namque nullo ordine suis destituti rectoribus feruntur; animus quoque plurima peccat, ratione subversa.

Immortalia sentias, magnitudinem animi præ te ferendo; mortalia vero, moderatè presentibus persequendo.

Tantò modestiam meliorem immodestia putes; quantum est quod alia quidem omnia perversè facta lucro sunt eis, qui illa admittunt; sola autem immodestia damno afficit eam habentes; plerumque enim quos verbis offenderunt, illis rebus penas luunt.

Quorum conciliare tibi amicitiam velis, boni quippiam de eis prædices apud illos qui sunt renunciaturi; principium enim amicitia laus est, inimicitia vituperium.

Cum consulis, præterita sumas in exemplum futurorum; latens enim, ex eo quod apertum est, expeditissimè poteris cognoscere.

Delibera diu, celeritè verò confice quod decreveris.

Optimum puta, contingere nobis à Deo prosperitatem, à nobis ipsis prudentiam.

Quibus de rebus liberè proloqui te pudet, visque cum amicis aliquibus de iis communicare, verbis velut de alieno negotio utere. Sic enim et illorum sententiam nosces, etque ipsum haudquaquam manifestum reddes.

Cum super tuis rebus aliquem in consilium tibi assumes, considera primò quo pacto suas ipse res gessit. Qui enim male administravit res suas, nunquam bene consulat in alienis. Ita poteris maximè ad consulendum excitari, si calamitates quas offert temeritas, spectes. Sanitatis namque tunc præcipuè curam habemus, cum valetudinis adversæ dolorum recordamur.

Regum imitare mores, illorumque vitæ rationem sectare; vid-

videberis enim amplecti illos, vel amulari. Itaque apud multitudinem tibi majorem continget laudem assequi, & constantiore regum benevolentia perfrui.

Obsequere legibus quas reges statuunt; firmissimam tamen legem mores illorum putes, sicut enim qui rempublicam gubernat opus habet populum observare, ita & sub principatu viventem maxime, regem decet honorare.

Magistratu praeditus, nemine ad obeunda ministeria malo utere. Quae enim ille deliquerit, eorum in te culpa transferetur.

Ex publicis administrationibus abeas, non opibus cumulator, sed gloria honestior, multis enim opibus praestantior est multitudinis laus.

Nullam rem inhonestam neque dicto neque facto juveris; videberis enim ipse talia facere qualia facientes alios tueris.

Sic te compara, ut aliis superior esse possis; sis tamen aequo contentus, ut iustitiam videaris expetere, non propter imbecillitatem, sed propter aequitatem.

Elige iustam potius paupertatem, quam divitias injustas: Tanto enim praestantior est opibus iustitia ut illae solis viventibus praesint, haec vero defunctis etiam gloriam praestet; & illae passim improbis contingant, haec malis prorsus sit inaccessa.

Neminem tibi junxeris eorum quibus injustitia lucro est, sed potius eos qui propter iustitiam ferant iacturas. Iusti enim etsi nulla alia re superant injustos, honesta tamen spe illis antecedunt.

Omniū curam gere quae ad vitam pertinent, maximeque omnium providentiam tui ipsius exerce, maximum enim in minimo est mens bona in humano corpore.

Operam da, ut sis corpore laborum patiens animo sapientia appetens; ut illo perficere possis decreta, hoc discernere facienda.

Quicquid dicturus es, prius apud animum tuum, expende multorum enim cogitationem lingua praecurrit.

Putā rerum humanarum nihil esse firmum; ita nec in prosperis letitia gesties, nec in adversis dolore concides.

Duo tibi tempora ad dicendum deputa, vel cum sint aliqua de quibus exploratum habeas, vel de quibus dicere est necesse. In

solis

solis enim istis potior est silentio sermo, in reliquis melius fuerit tacere quàm loqui.

Gaude cum tibi contigerint bona, moderatèque dole ubi inciderint mala; neutrius tamen animi in alijs esse velis manifestus; absurdum enim est reconditas in domibus opes asservare, & cogitationem in propatulo positam circumferre.

Magis d: decus vites quàm periculum. Oportet enim malis formidabilem esse finem vitæ, probis verò vitam cum turpitudine conjunctam.

Conare imprimis vitam in tuto collocare: Quod si tamen contigerit in periculum te devocari, quare in bello salutem cum honesta opinione, & non cum pudenda fama: mori namq; cunctis providentia decrevit, sed honesta vita decedere, id bonis tantum viris proprium natura concessit.

Nec mirum tibi videatur, si multa quæ diximus, haudquam præsentis tuæ conveniunt ætati. Non enim id me latebat. Sed statui eadem opera & præsentis vitæ consilium tibi proferre, & futuri temporis monita relinquere, quæ quanto tibi sint usui futura facile cognoscas; qui verò tibi cum benevolentia consulas, difficulter consequaris. Ut ergo reliqua non ex alio requiras, sed hinc veluti ex arario proferas, decrevi nihil eorum prætermittere quæcunq; tibi possum in consilium offerre: Gratiam autem habebo Deo ingentem, si quam de te concepi, non me fallat opinio. Plerosque enim videmus, ut tibi jucundissimis potiùs quàm saluberrimis delectari, ita eductis à vero amicis potiùs accedere, quàm illis qui ad m:iora hortentur. Te verò puto contrà instituisse pergere, iudicium mihi tuam circa reliquum vitæ cultum industriam umens. Qui enim rectissima sibi ipse agere indicit, consentaneum est, eum aliorum ad virtutem exhortantium monis a non igniter amplecti. Præcipuè excitabit te, ut rerum honestarum amore tenearis, si perspexeris quot ex iis voluptates pernam legitimè habeamus. In socioriam namque satiarumq; libidinum studio, continuò sunt dolores voluptatibus adjuncti, iuxta verò ad virtutem conatus, modestæque vitæ institutio, inceras semper satioresque referunt oblectationes. Et illic videm gavisi primum, postea dolemus: hic post laborem voluptates

luptates capimus. In cunctis autem rebus non ita principii
meminimus, quemadmodum exitus sensu movemur; pluri-
ma enim in vita non propter res ipsas agimus, sed consequen-
tiam gratiâ elaboramus. Cogita autem quod malis convenis-
sim quicquid obvium est, agere; hanc enim protinus vite
ibi regulam præscriperunt. Bonos vero oportet nequaquam
virtutem negligere, vel in multorum incurrere reprehensi-
ones: cuncti enim non perinde oderunt eos qui se fallunt, si-
cut qui probos se jactant, nullaque in re vulgo sunt præferendi.
Rectè quidem; nam si eos, qui solis verbis fraudem Aruunt
improbamus; quomodo eos, qui tota oberant vita, non as-
pernandos putabimus? Meritoque credimus istos non solum
in seipfos delinquere, sed & fortuna esse proditores: hæc e-
nim opes gloriamque, & amicos præperit, illi vero seipfos indig-
nos hæc suâ felicitate fecerunt. Quod si oportet eum qui
mortalis sit, scrutari conjectura cœlestium mentem, eos arbi-
tror in familiarissimis suis maximè ostendisse, quomodo boni
sint maliq; affe- i hominibus. Jupiter enim Herculem &
Tantalum genuit, quemadmodum fabulæ tradunt, cunctique
credunt: Et illum quidem propter virtutem immortalitatem
donavit: hunc propter improbitatem gravissimis calamitatibus
oppressit. Quibus utentem exemplis expetere decet honestatem
& non modo his quæ nos diximus, sed ex poetis pulcherrimum
quodq; dediscere, & reliquis cruditos, si quid dixerint utile
scrutari. Quemadmodum enim videmus apem omnibus floscu-
lis insidentem & de unoquoque optima carpentem: ita oportet
qui vitæ disciplinam experunt, nullus rei rudes esse, & un-
diq; quæ sunt utilia colligere. Vix enim quis hæc diligentia
naturæ poterit errata sperare.

F I N I S.